

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

R

MARIA

ALESSANDRINA

K
b-22
R

PETRI GURSI CIVIS RO.

DEFENSIO PRO

ITALIA AD

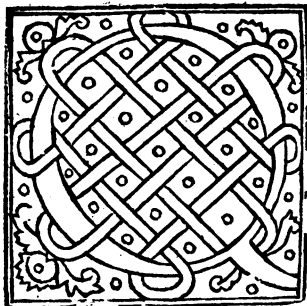
ERASMVM

ROTERODAMVM.

F. Molsa .

**Excitet oceanus, quicquid pater alluit undis,
Et totum pubes Te tua Rhene bibat,
Non minus Italiae stabit decus, ignea dum uis
E Cursi docto fulminis ore cadet.
Sic Iouis immoto consurgens robore quercus
Contemnit Botreas, debilitatq; Notos.**

Vod orbis illa debellatrix Italia ab Erasmo Germano multis iam editis monumentis celebri, i Myconio caluo interpretando, est iudicata, tam raro bellaces produci, quam raro fidos Africa, Eruditos Scythia: Non potui me continere Paulle Pont, Max. Quin eius Terrae defensionem suscipere, quae me, meosque omnes auos, at auosque nascetes, excepisset. Cum uero susceptam, ac uix dum omnibus membris informatam, quidam uiri mihi amiciissimi, iidemque doctissimi, uidissent: uisam, ut ederem, editam Erasmo, ut quod primum mitterem suaferunt: persuaferuntque facillime: quod hunc ingenii mei foetum, non tam externis gentibus eloquentiae ostentatore, quam Italiae mei erga se studii, seu pietatis potius, declaratore: & Erasmo mutanda, tollendaque sententiae persuasorem esse cupiebam. Cuius ego uoti ut certius compositus fierem, maturanda mihi editionem esse uidebam, ne dum huc intra parietes, ueluti intra uterum, diutius cohiberem, formarem, coloraremque morosius: aliquid de me, aut de illo fieret. Cum igitur hi meo magis proposito, & metu: quam suo iudicio in sententiam traxissent: piaculum me committere putassem: si partem hunc alius, quam tuis auspiciis in hominum lucem edidissem. A quo licet facto una me ratio auocare potuisset: Quod

in altissimo isto tuo reſ humanarū faſtigio tuam quoq; ſingularem eloquentiā reformidare debuiſſam: longe tñ plures, longe me maiores rationes, ad id audendū ſunt hortatæ. Primū, quod te Italum ſciebā, ſciebam & Romanum: nec ciuem modo clariffimum, ſed Principē ampliffimum, ac ex ampliffimis principibus pcreatum: q longa ſerie, multis ſæculis, plurimis rebus, bello, & pace: fortiter, ſapienterq; geſtis, Italiā ab externis periculis defendiſſent: utq; hanc ciuitatē uariis beneficiis affeciſſent: ſic & hāc urbem, clariffimis monumentis exornaſſent. Deinde quod tu iā nō Italiæ modo cunctæ, cunctoq; (quā late patet) Chriſtiano Imperio præſideres: ſed quod longe prius id ſis meritus, quā adeptus. Quodq; is, cui ſucceſſiſti, te prius tanta ſucceſſione dignū iudicauerit, quā in morbum inciderit. Cui, n. eſt obſcurus? Clementē VII. In cōponendis Italiæ bellis, in teſtiniſq; ſeditionibus (qbus forſan ab Eraſmo minus bellicoſi exiſtimari potuiſſemus) tuo præcipue uſum fuiſſe conſilio? Cui & illud iā eſt incognitum? ſicet intra parietes factū? Eundē in ſua illa tā longa ualitudine, cū te ſibi ſucceſſurū animo (quod morientes ſolent) præſagiſſet: tantū ſua quoq; ſponte tuiſ uirtutibus, tuæq; ſapientiæ tribuiſſe, ut ſuos omneis, ad quos id oīum præclariffimū munus ptineret, quadā quaſi teſtamenti religione obſtrinxerit: te (quantū ipſi poſſent) ut Chriſtiani nauigij gubernaculo moderando, Luteraniſq; pcellis ſedandis, præficerent: te unū teſtatus parē, unum

restatus idoneum, qui Italiæ, omniumq; Christianarum nationum dubiam adhuc, incertamq; concordiam stabiles: religionem labefactatam, redintegraret: Pontificiam maiestatem imminutam, amplificaret. Nec modo hæc, quæ ad publicas, piasque sed quæ etiã ad priuatas familiæ rationes pertinent, sunt uulgatissima: Tantum præterea illi, tuæ bonitati, & fidei credidisse, ut cum suorū omnium tibi tutelam, ueluti parenti optimo, commendasset: Tuq; illos in tuam fidem recepisses, extremum spiritum, ut de reip. suorūq; statu securus, æquo animo naturæ reddiderit. Demum ea me præcipue ratio mouit, Quod te, tum longo rege usu, tum exactissima doctrina, optime omnium scire non ignorabam: belloꝝ, quas tot annos pertulimus, iniurias, non tam (quod multi putant) Italoꝝ animoꝝ disunctione, populorūue mobilitate, quã imperantium uarietate, potestatumq; dissimilitudine contigisse. Quæ si nunc in Italia, ut in sapientissima quondam Græcia, passim existeret: Cui nisi rege p. ignaro, mixtū uideatur? siquidem nostra hac regione, quod in aliis non item: Tot fere sunt principes, tot Reges, quot maximæ, quot opulentissimæ ciuitates: Quas constat esse quā plurimas: Tot fere rege p. formæ, quot illarū sunt potestates. Quarū diuersissimos fines si diligenter animo expendisset Erasmus: ex his belloꝝ fontem, ex his seditionum originem, ex his Italiam non ab externis uictam: sed ab Italo externis patefactam animaduertisset, Nec, q; externi Ita —

lis uocantibus, Italis fauentibus, Italiā superiorib⁹
 annis foedissime lacerarint: huius propterea, ne
 dū oīs æui Italos raro bellaces iudicasset: iudica-
 tos literis cōsignasset. Vt mihi uideat⁹ Erasmus,
 aut nō legisse, aut lectū, ut uanum neglexisse, Ita-
 lis ueluti p̄tātioris naturæ ciuib⁹ gñosior⁹ fides
 rū affulsu, regios imperandi spūs ita esse infusos,
 bellandiq; p̄tinaciā ita natura esse insitā: ut bella
 semp agitare, bella tractare, bella expetere, & quæ
 suis uiribus nequeant: ea alienis moliri cogantur.
 Sed ego stult⁹: qui hanc alterius loci disputatio-
 nem esse nō uideri. Qd̄ aut. P. B. ad mea defen-
 sionis editiōem p̄tinet: debueram (ut dicebam) a tā
 audaci p̄posito abiterri: inq; tua oīum discipulis
 naq; eruditiōe, tuā quoq; eloq̄ntiā, acerrimūq; iu-
 diciū reformidare. Nisi superiorib⁹ causis ea et ac-
 cessisset, qd̄ me, si nō magnā, aliquā saltē abs te,
 aliisq; Italis grām initur⁹ spauerim: si bellicā tot
 diuinis uerius miraculis, q̄ humanis facinoribus
 nræ regionis multis sæculis ppagatā gloriā, ne
 unus Erasmus præriperet, ego primus oblitissēs
 maluissēmq; doctissimi uiri simultates appetere:
 q̄ illam, aut oīno relinq̄re indefensam: aut clario-
 ribus oratoribus nō indicare defendendā. Nam
 si hac tā insignis nota in Erasmi Adagiis indefe-
 sa, inculpataq; inueterauisset, non par⁹ fuisset ti-
 mendum, ne posterī, nō tam Italos ut uanam ne-
 glexisse, q̄ ut uerā diluere nequiuisse, essent
 opinaturi. Vale. octauo kal. Decembr.,
 M. D. XXXIII.

PET. CVRSII CI. RO. DEFEN-
SIO PRO ITALIA AD ERAS-
MVM ROTERODAMVM.

Etsi Erasme bellica Italorū militū,
ac Impatorū egregia facinora, tot,
tanta, tamq̃ incredibilia semp̃ exti-
terunt: ut nullius facundissimi ora-
toris eloq̃ntia, tam admirabilis, tam excellens, hu-
mano captu comprehendere queat. Quæ lōgissimi
aui spatio illis enumerandis, nedum explicandis
satis esse puteſ. Tamē qđ tu unus, (quātū sciā,)
tot ante actis sēculis es reſtus: qui Italos raro
eſſe bellaces, & ſenſeris, & id literis cōſignare, poſ-
ſerisq̃ p̃dere nō dubitaueris: nō eo me animi ro-
bore, ea mentis tranq̃llitate præditū fateor, ut co-
gnita hac, licet uana, Italiæ ignominia, non ſim re-
pente publica cauſa uehementiſſime comotus:
Priuata, acerbisſime triſtatus. Publica, qđ gentē
tu Italiam, ea laude ſpoliare tentaueris: qua om̃i-
um gentium, oīum ſæculorum, omnium autōrū
teſtimonio, ipſarum deniq̃ rerum geſtarum in ſo-
lis terrarum ultimis, uariis adhuc in locis extan-
tibus monumentis, omnibus gentibus, longo in-
teruallo antecelleret. Priuata, quod huic tam in-
dignæ notæ, tam iniuſtæ ignominia, qua eam tu
regionem affeciſti: In qua ego, meiq̃ omnes aui,
atauiq̃ eſſent procreati: pro ipſius dignitate di-
luenda, me omnino imparem eſſe cognoscerem.

Hinc igitur rei indignitas Erasme me, ut tibi absenti hanc defensionē scriberē, hortabat. (Quando præsēs aut tibi recitare, aut de hac recūre familiarius colloqui, nō possem.) Hinc mei ingenii infirmitas: tui præstantia, ab hoc me opere deterbat. Nam si tantam rem aggrededer, mihi non parum timendum esse uidebam, ne huic oneri temere suscepto, turpiter succumberem: si non aggrededer, non minus timendum, ne meam, quantacunq; est, operā, publicæ causæ male denegasse iudicaret: priuatiscq; plus animi offensionibus, q̃ publicis tribuisset, iure ab illis reprehenderet: qui non ignorarent, paucis ante mensibus, summo studio, acri contentione, longa oratiōe, priuatam causam animose defendendam suscepisse: susceptam animosius defendisse, Itaq; cum aliquādiu id animo uolutasset, ea tandem deliberanti sententia potior, ea ratio uisa est probabilior: ut de hac tibi re uel cum periculo minus egregie nauastæ operæ scriberem, quā cū neglecti officii, ac pietatis nota omnino conticescerem. Siquidem ingenii infirmitas, ac eloquentiæ tenuitas, tolerari forsitan possit: Officii, ac pietatis cōtemptus nullo modo possit. Huc accessit, quod ab iis, qui bellicis Italarum laudibus fauent, aliquam me omnino gratiam initurum sperauerim, quod cū primus id tentauim, Clariores oratores, non studio tamen mecum contendendi, neq; q̃ Italia nō se, sola sui celeberrimi nominis maiestate defendat, sed ne summorum oratorum patrocinio care

rere

5
rere uideatur, id sint summa cum laude perfectū
ri, Quod ego maioribus animis, q̃ uiribus, dolē
tius, q̃ subtilius conatus, perficere nequiuērim.
Rogo te igit̃ Erasme, ut posito tuo ad breuetē
pus Itālorum militum odio, aut (si ita mauis)
ignauiae itāe contemptu : Tuoq; item erga te, &
tuos amore, tantisper te mihi attentum, beniuo
lumq; exhibeas, donec ego in ea causa tuum ultro
iudiciū subeam: audacterq; sustineam: In qua
tu prius Itālam gentem damnaueris, q̃ nos te itā
lam unq; accusaturum putauerimus: tuiq; pristī
ni iudicii tantisper obliuiscaris: nihilq; huc asse
ras praēiudicati: dum tu contra, quid ego de tuo
hoc iudicio sentiam, intelligas: idq; ut libenter fa
cias, non hāc te sola causa debet impellere, q̃ no
uo, inusitatoq; liberalitatis genere te in tua sentē
tia retractanda iudicem non detrectem, cuius tā
retum apud seuerissimos iudices, & iure agere, & lo
gibus peragere potuissē: Sed ea quoq;, quod eo
tota hac elucubratione temperamento, me usus
polliceor: ut in summa, publica q; iniuria, nullam
contumeliā, in uehementissima iracundia, nullū
sis insolentius conuictum a me auditorus. Dabo
enim enixe operam, ut te indigne fecisse, comiter
magis ostendam, q̃ te cōtumeliose, superbeq; res
fute. Tua siquidem aetas ingrauescēs, suae carit̃
singularesq; ingeniū uirtutes, causa praeterea nos
strae fiducia (utinam sic & eloquentia) mihi suas
serunt, ut lenius tecum agerem: teq; amice potius
interrogarem, moneremq; humaniter: q̃ aut pe

B

culanter exagitarem: aut hostiliter infectarem: spero enim, si sine iurgio te appellatum uideris, fore, ut quem res ipsæ, non tam scriptæ, quàm gestæ: nec tam audita, quàm uisæ: quenque non tam ipsa fama egregiorum, diuinorumque Italiæ facinorum, quasi per manus (ut dicunt) tradita, quàm cōcordi omnium linguarum sermone intexta historia nō dum mouerint, nostra forsā oratio, si nulla uerborū immoderatiōe efferatur, nullumque, e, barbatis illis priscais prouinciarum expugnatoribus ad inuidiam in te conflandam ab inferis excitet, sola ueterum Italarum existimatione contenta, a pristina te mēte, sententiæque deducat, inuitetque simul: ut ueluti Achilles Telephū, eadē, qua uulnerauerat hasta sanauit, sic tu, Quo Italis stilo ignauitæ uulnus intulisti, eodē placatior factus, medearis.

¶ Principio Italiam Erasme, quam tu ignauitæ damnasti, tam multis annis, tam uariis, exitalibusque bellis, tot intestinis, tamque nefariis seditio- nibus, tamque multiplici calamitatum genere uexatam, ut nemo non nouit, sic nos nō modo bonorum, fortunarumque omnium prope interitum, sed eloquentiæ quoque, ceterarumque disciplinarū, non paruam iacturam factam, neque sine dolore recordamur, neque sine gemitu recēsemus: neque sine pudore fateri cogimur, latinas literas in suo latio aliquot ānis ita rarius coli desisse, ut in alieno, quàm in suo, latius solo florere, uberioresque peregre, quàm domi fructus producere ceperint. Quam obrem Venetis interea, Patavinis, Gallis, ac Ger-

6
manis, ad quos illa, ubi tutius agerēt, immigrasse
sent, non mediocriter inuidebam, sic tamen ut lō
ge magis Italīs succēferem: qui intestinis seditio
nibus, belli, & pacis artes, quæ nostrorum maiora
propriæ, perpetuæq; fuissēt: nec quo deberēt stu
dio persequi, nec qua cuperēt laude cōsequi ua
lerent, Cæterum compositis tādē Italiae rebus,
animo aliquantum recreatus, sperare cæpi, lati
nas literas breui, quasi postliminio, in domum
suam ueterem remigraturas: meq; eo nomine cō
solari, quod Itali, qui ineuntibus nostræ tēpestas
tis bellis uisi fuerant externis hostibus minus bel
licosi, quod longa rei militaris desuetudine, uete
ris militiæ disciplina exoleuerat, ac prisca illa
animorum ferocia elanguerat, ita breui, licet in
partes diuisi, bellica uirtute claruissent, ut Italiae
hostes uelint, nolint, fateri cogantur, Italiam ne
cum Italiae quidem uiribus uinci, subigiue posse.
¶ Cum igitur ita me cum multis sæpe essem cō
solatus, meq; non ad grauiora illa philosophiæ,
ac eloquentiæ intermissa studia, sed ad mansue
tiores musas longo interuallo reuocassem, ecce
non conuicianti, non accusanti, non aliena occu
panti, Amplissimum Rodulphum Cardinālē ear
mine tantū laudanti, his Rodulphi nomine, aliena
calumniā, alieno carmine mihi est intentata, nec
ideo, quia non qua debui, sed quia illum, qua pos
tui laude, adornarim, quam ego litem dum dffrin
gere appararē, & in obiecto robore (Quis hoc
unq̃ putasset) diluendo uersarer, altera mihi &

vin -

indigne damnata: abs te regionis causa est indi-
cata magis, ne nescirem, q̃ ut defenderem oblata,
argumento longe dissimili, ratione longe diuersa,
longe dispari iniuria, ac nota, tam insignite Italo
nomini impressa, ut pro ea una diluēda Itali om-
nes, Qui, non aquis pluuiis, sed uiuo oratiōis flu-
mine exundant, dicendi facultate cōtendere, Qui
bellicarum uirtutum studio, gloriaq; trahuntur,
gladiis, telis, equis, uelis depugnare, digladiariq;
deberent. ¶ Nec me latet Erasme priuatā illam
meam fuisse eiusmodi, ut eam quispiam sine ulla
uocis contumelia, graui tantum taciturnitatis iu-
dicio, satis se p̃be diluisse, satis se digne iudicas-
se, satis demum se alte clamasse, si renidēs tacuiss-
set, existimate potuerit. ¶ Ego uero non sum
passus omnino neglectam elabi, q; neq; a bonorū
ueterum consuetudine abhorre, neq; a nostrorū
studiorum ratione alienum esse uidebam: si apud
Rodulfum, apud quem, & per quem, huius nomi-
ne supposito, suo suppresso, illi me maleuoli con-
uiciis transfixum, ad posteros infamem trāsmi-
tere sunt conati, ego illis crimine magis diluēdo,
q̃ ingerendo responderem: ne illi, illorūq; similes,
& mihi, & innocentibus aliis post hac impune se
negocium facere posse confiderent. Quū prae-
sertim non prioribus probris contenti, cum sibi
responderi, non carmine, sed soluta oratione au-
disent, ab illa me commentanda, edendaq; de-
fensione, qua barbaricis minis, qua ueneni, ferricq;
terrore, abducere sunt conati, sed ignē igni addi-

derunt. ¶ Publicam autem, o cœlum, o mare, o
terra, Italæ uirtutis, ac bellicæ fortitudinis testes,
quis negligendam dixerit? quis duxerit differen-
dam? In qua orbis illa debellatrix Italia, e qua
plures bellicosissimi exercit⁹ multis sæculis, q̃ ex
equo semel Troiano fortissimi uiri prodire, nullo
defendente est postulata imbelliæ, est damna-
ta ignauia: nec ab adolescente, iuuenēue aliquo,
fictis se causis exercente, iustos, iniustos, amicos,
inimicos, æque exagitâte: nō a, milite: ducēue alio
quo bellicosissimo, sed a te, tua uenia, Phormione
uerius, q̃ Annibale, & sene, non oratoris, non des-
clamatoris, sed meri interpretis munus obeunte;
armorum autem, castrēsiumq; laborum, ac mili-
tarium periculorum insolentissimo, & nisi tuam
eruditionem admirarer, & uenerarer canitiem, di-
cerem, & scribendæ dicæ, & informandæ causæ
inexpertissimo: quod integram, amicamq; nationem,
nō legitime, non lite contestata, non præsen-
tem, in iudiciū uocaueris, absentemq; prius igna-
uiæ damnaueris, q̃ se illa nouerit accusatam: Et
quo testatior esset damnatio, eam literis cōsigna-
sti, consignatam, iam quartum emisisti. ¶ Quæ
tamen adhuc mihi esset incognita, nisi & fors, &
amicus indicassent: Nam quum ego contra nos-
trorum militum uirtutem, & eorū præcipue, qui
contra Cæsarianum illum ueteranorum inuictū,
ex uariisq; nationibus conflatum exercitum tam
fortiter, tam animose, tam foeliciter annuam Flo-
rentiæ obsidionem pertulissent, quibus poteram

tum laudibus extuliffem : Franciscus Marfupius, ciuis Florentinus, ſenex (ut optimus, ſic prudentiffimus) qui illi forte ſermoni interfuit, nihil a meis laudibus cunctatus, repente e ueſtigio tua Adagia afferri iuſſit, uoluitq; ſine mora, Myconii calui, uulgati ſane adagii, non uulgatam tamen tuam interpretationem legerem, In quo Germanorum tu doctiſſimorum omnium Coryphaeus enodando, ſine ulla exceptiōe militum, equitum, ducum, locorum, armorum, temporum, cenſorio ſupercilio, grauitate pratoria, autoritate ſenatoria, ſtatuis, decernis, pronuncias, Italum bellacem tam inuentu rarum, q̃; Pœnum fidum, q̃; Scythā eruditum. ¶ Is igitur, quòd eundem, quem ego, Citorum, recentioris nominis in urbe montem inhabitat, eſtq; mihi amicus, ut qui maxime, Quo ægore arbitror animo ferrem inuidorum in me maledicta, roburq; in his mihi, ut probroſum, obiectum, uoluit oculis ſpectarem, ac citra dubitationem intueret, te nullo duce, nullo probato auctore, nullo exemplo auſum, Italis omnium gentiū uictoribus, quaſi Gamphaſantibus inurere perpetuam notam imbelliæ. Quod uerbū, ſi tuis forſan auribus inuſitatius uideatur, ego ideo confidentius utar, repetamq; frequentius, quod tū rem de qua agitur, ſignificantius exprimit: tum quod ſperem uſu noſtro poſſe molleſcere. Subſtiti igit̃ Erasme, ut debui, ad tuam tam nouam, tam inopinatam cenſuram, attonito neſcias, an irato ſiſ milior: parua tamen mora, ita uiolenter illa conci

8

tati stomachi procella me perculit, ita graviter afflixit, ut non modo affectū meae defensionis cursum retardarit, sed ita impetuose interruperit, ut parum abfuerit, quin me, ueluti nauale defultorem, e, qua uehebar nauicula, in hanc recentiorem transultare, remis, uelisque orationis, aut solam impellere, aut hanc cum illa adligatam quasi remulco trahere coegerit, eramque omnino alterum facturus, nisi Marius Volaterranus literarii nauigii ut gubernator clarissimus, sic imminentis tempestatis prauisor certissimus, scopulorumque in turbato studiorum æquore euitator sollertissimus, ab hoc me proposito abduxisset, fidissimusque autor extitisset, ut qua cepissem, ea me sola navi in proximum portum reciperem. Nam quum autorem reputabam, Germanum noueram, quem (ut in tua quadam scripsisti epistola) ingenue dicere & facere addecet. Quū ætatem, annos plus, minus, octoginta: Quum eruditionem, neminem nostra hac ætate plura legisse, aut forsan scripsisse, neminem certe plura edidisse. Quum iudiciū, tam subactum, tam emunctum, ut in tuo tibi Ciceroniano, ne ipse quidem Cicero, ipse sit Cicero: ac (ut apertius loquar) tua ista censura effectum, ut ne ipse quidem Cicero apud posteros tanti sit futurus, quanti hactenus a ueteribus est habitus.

¶ Quo igitur magis & rem, & hominem animo expendebam, eo Erasme uoluissē magis, (quando Italos tam habes despīcatos) ut eruditos, quā bellaces Italos inuentu raros, & sensisses, & uenies

tibus id seculis prodere, persuadereq; curasses?
 Quando Romanum, plures sæpe bellacissimorū
 Italorum legiones extra Italiam aluisse constet,
 q̃ domi doctissimorum (ut sic dixerim) decurias.
 Quando & tu legeris latinas acies tanto pugnae
 studio, tanto, tanq; pertinaci animorum ardore
 certasse: ut terræ motum, quo multarum urbium
 partes collapsæ, montes proruti, flumina rapido
 cursu auersa fuerint, nemo tamen pugnantium sen-
 serit: An si nobis optio detur: non malimus Italū
 bellacem, & robustum: q̃ disertū, ac eloquentem?
 Siquidē populus Romanus (si ueræ sunt Græ-
 corum in hac re historiae, Romanæ etenim in lite-
 Romana Germão homini suspectæ forsità sint)
 imperii fines oceani littoribus, rerum gestarum fa-
 mam, cœli orbibus terminauit, quingentisq; annis
 cū sola Italia uario euentu luctatus, reliquū orbis
 intra ducentos subegit, uictorius, triūphisq; per-
 agrauit. Vereor tamē Erasme ne tui amatores,
 qui ut multi quidē sunt, sic illos tibi pfecto neq;
 inuideo, neq; demptos cupio, de nostræ ætatis
 milite, te intellexisse asseuerare audeant, non tam
 iudicium, in re præsertim tam aperte, tam clare,
 falsa, q̃ amici excusationem sequentes. Nam q̃s
 tam leuiter primoribus labiis literas degustauit
 tanq; parum communis est sensus particeps: qui
 non uideat, nec te id sensisse, nec scripsisse, nec ul-
 lo modo cuiq; probari posse, ut tantus tu uir, tã-
 tæ rei statuendæ, ac iudicandæ, tam alte, tam ne-
 gligenter indormiueris, ut adagiū illud, quod ad
 cœli,

cœli, non ad sæculum ad regionis, non ad exercita-
 tionis: ad naturæ, non ad fortunæ culpam erat
 accomodandum. Id ad unius ætatis homines/ &
 bella contraxeris. Vt & notam: quam in Poeno,
 Scythæ/ Scires esse perpetuâ: eâ in Italo uolueris
 esse temporariam: Quid sita ne ego te, uel non so-
 brium perplexe loqui: ita ambigue distinguere &
 ita obscure interpretari existimem: ut in te inter-
 pretado: Sphynge sit opus interpretes. In re præ-
 cipue: in qua tu ita aperte, ita plane latine, ita cō-
 fideter (ne dicam hostiliter) sine ulla exceptione
 pronuncias, Italum bellacem tam inuentu rarū.
 q̃ Poenum si dum, q̃ Scytham eruditum. Erasme
 Germane, cœlo Italo, terræ Italæ, genti italæ, non
 sæculo ignauiam exprobras: nō unius ætatis mili-
 ti imbelliam tribuis: alius tu uolnus Italo nomi-
 ni infligere uoluisti: q̃ ut id unius æui spatio cu-
 rari, sanariue posset: Qui credo, quod in certam
 hanc ueneras opinionē, latinas literas Italis abs-
 te iam penitus esse præreptas: rei quoq; milita-
 ris præstantiam, a tuis iam Germanis Italo præ-
 reptam posteritati insinuare es conatus. Quos
 & si nos fortissimos, pugnacissimosq; sciamus, ac
 in Itataria pugna immotos prope non negemus:
 non tamen non sæpe a nostris uictos, caesos, fuga-
 tos, legimus, audiuius, uidimus. Quāuis, si men-
 te recte utimur, si uiuendo aliquid didicimus, si le-
 gendo aliquid profecimus, longe plures, lōge præ-
 stantiores bellicæ sunt uirtutes, q̃ quibus auda-
 cter, prælium inicitur: constanter armis decernitur,

C

intrepide mors appetitur. Hanc enim laudem,
etsi in praelio magnam non negamus: non ideo
tamen in bello summam existimamus, iudicamus
esse solam. Nam quis est tam parum in castris
uersatus: tam minimū classico assuetus: qui igno-
ret, non semper esse ignaui militis mortem effuge-
re, & se patriæ salubriori uictoriæ referuare: ceu
nec timidi, nec incauti Imperatoris, aliquando re-
ceptui canere: suasq; copias licet pugnae ardore
inflammatas, in pacatum reuocare. Nescias plus
ne gloriæ hostibus, an suis, & patriæ calamita-
tis, duces illi afferant, qui cum suos audacter præ-
lium inire, inq; confertissimos hostes ceu imma-
nes feras irruere insperant: se, & suos, malunt ob-
stinatissime perdere: quā, uel si belli ratio suadeat,
cuius salus hortetur, patriæ utilitas, & decus ef-
fragiter, ne ignauiter, tamen se gessisse uideatur,
suos pugnae subtrahere: nisi forte Minutium bel-
laciissimum, Fabium ignauissimum iudicemus.
Sed quid agos piget me Erasme ad ueterum exē-
pla, tanq; ad auxilia euocanda delapsus: cum iam
ipso ab ipso huius lucubrationis exordio animo
proposuerim meos: me ueterum historias, perinde
ac Syrtes declinare: ne tam immenso quasi acers
uo rerum a nostris terra, mari, bellicosissime ac fe-
licissime gestarum, ulcro, undiq; uel nolenti, se so-
fferentiū inexhaustus numerus, me prius obruat
at illas attingere tentantem, (recedere enim cuius
ætas possit: q̃ te tua illas oratiōe ut inanes elu-
dere apparantem, opprimat. Sed sis tu quidem

cum probas, ita subtilis: cum delectas, ita suavis:
 cum moues, ita uehemens, ardens, & concitatus;
 ut quæ contra nos dicas, nobiscum facere uide-
 antur, nunquā tamen diis, hominibusque inuitis. Ita
 lum omnium gentium consensu, omnium sæcu-
 lorum memoria, omnium autorum testimonio
 pugnacissimum, raro bellacem facies: & nisi me
 ratio fallit, in Caluo Caluum uellis Erasme. Qui,
 cum in nulla natione alia, uno tempore, diuersis
 in locis, uariis, bellicosissimisque cum hostibus, tot
 simul optimos, sapientissimosque imperatores, to-
 ties legeris: Itali tamen nominis odio occæcatus,
 quod oculis toties spectasti: animo non hausisti: aut
 si hausisti, ut ingratum, inuisumque, e memoria ex-
 pulisti. An tibi animos fecerit Annibalis iudiciū?
 qui omnium Imperatorum maximum Macedo-
 nem pronunciauerit: ac si ille idem, expressa uera
 rursus interrogando sententia, non Italo primas;
 sed Macedoni cesserit. Sed fuerit ille magnus, ut
 quidem fuit maximus, nec is solū, sed multi præ-
 rea alii, e, Græcia illa uetere, tum disciplinæ, tum for-
 titudinis quodam quasi seminario: Quis tamen
 illorum Italis imperatoribus, qui diuersis tempo-
 ribus innumerabiles floruerunt, locum castris me-
 lius capitis: commeatum tutius expediuit: ab insi-
 diis tutius cauit: ludibriis militaribus, fallacibusque
 consiliis callidius lusit: pugnae tempus oportu-
 nius elegit: aciem sollertius struxit: subsidiis cau-
 tius firmauit: At si Italiam præclarissimorum Im-
 peratorum, & ducum feracissimam semper fuisse

conatus tandem fatearis: quod a ueteribus, grauissimisq; scriptoribus, ita traditum inficias ire non possis: non ita (si dis placet) bellicosissimorum militum, ac equitum, copiam, Italiae iure cesseris: perinde quasi non ab iisdem illis saepe sit literis mandatum (si ueteranus ueterano opponatur).

— Tyronem enim, e quacumq; gente animo, & corpore deficere constat) e, nulla natione milite Italio fossam celerius duxisse: obiecta tela obliquis ictibus promptius deflexisse: scuta, agilius transgressus: iudes, altius fixisse: missilia, robustius intorsisse: laborem, patientius hausisse: famem, diutius tolerasse. Quod uero ad uitae prodigalitatem attinet, Quis Italo, & Romano libentius se pro patria deuotit? quis in ferrum, in flamas ardentius pro libertate se iniecit? quis in uoraginem? in soli abrupta se alacrius pro focis, & aris praecipitauit? Nulla acies, nulla legio, Macedonica phalange habita est immobilior: hanc tamen acies Italiae dissiparunt, disiecerunt, diffregerunt: idq; tum nostrorum robore, tum arte. Veteres enim nostri distinctiores illas, ac pluribus partibus constantes extruxerunt: quo facilius quacumq; opus esset, partirentur: ac commodius iungerentur. Nondum tamen haec tot simul uirtutes militarem scientiam absoluunt: & adhuc aliae longe plures, longe clariiores supersunt. Quas neq; hic locus ut referamus, exposcit: neq; si exposceret, eas pro dignitate, longa experientia, magno studio, singulari eloquentia me complecti posse cōsiderem. Ideo cō-

fusco prætereo uarios oppugnationum astus, di-
 uersorumq; machinamentor; artes: quibus cun-
 cili hostium, obliquis cuniculis excipiuntur: & coe-
 ptis munitionibus palam, & clam obuiam itur.
 Quæ clarissimorum scriptorum testimonio, ut
 Italorum propriae semper sunt habitæ, sic barba-
 ris minus cognitæ fuerunt. Aenea autem tormen-
 ta, quorum usus non multis ante annis apud Fols-
 sam Clodiam est repertus, ut silentio inuoluam:
 ueteris militiæ ratio, dignitas, & uirtus efflagitat:
 iis enim tantus inest impetus, tam horribilis fra-
 gor, uis tam inenitabilis, ut neq; peditis, neq; equi-
 tis, neq; ducis uirtus explicatis in aciebus, diutius
 subsistere, multisq; e, præliis incolumis euadere
 possit. Scilicet id unum mortis genus nostra non-
 dum sæuitia, seu ignauia potius, excogitarat: ut
 qui ignauiores essent, e pugna plerumq; superio-
 res excederent. Hæc etenim tormenta, non comi-
 nus, ut gladii, feriuntur non minus, ut iacula trans-
 figunt: nec admota moenibus, ut arietes, uerberant:
 sed ueluti fulmina, q̃p̃ longissime excurrunt, disiciunt,
 dissipant, prouunt, prosterunt. Ac propterea,
 qui sunt timidiore, ea libentius tractant, tantoq;
 se tutiores in prælio existimant: quanto sint a pe-
 riculo remotiores. An non sæpe contingere cerni-
 mus: ut non ipse Mars (ueluti ille eloquætiæ deus
 rotundo ore insonuit) sed ignauissimus quisq;
 fortissimum quenq; ex acie pigneretur. Quid igitur
 mirum sit, si paucorum (ut olim) uirtus contra
 longe numero superiores nunc eminere, excellereq;

Tormenta uis ad
 Bosam clodiam
 repertum
 fuisse.

non possit. Vnde factū nō temere credas Erasme
ut exorietibus nostri æui bellis, ideo nostræ acies
externis uisæ fuerint minus bellicosæ, q̃ hoc gene
re minorum præsertim tormentorum, quā pau
cissimi e nostris uterentur: Quod ubi Itali duces
animaduenterunt, uideruntq̃, nullum, aut q̃ mini
mum locum uirtuti, & gladiis, in præliis superes
se, suum quoq̃ militem his minutionibus ex ære
fufis, conflatisq̃ tormentis, armare sunt coacti:
breuiq̃ effecerunt: ut barbari, qui illum ut timidū,
despicabantur: timendum sint experti. Quam
obrem, quo id cogito magis, eo admiror magis,
te id ætatis uirum, ea rerum cognitione, iis tot edi
tis literarum monumentis, Italum bellacem rarū
inuentu cogitasse, ne dicā scripsisse: & iam quar
tum inuulgasse: cum si uel bibacem Italum rarū
inuentu posuisses, esset adhuc, cur reprehēdi pos
ses, quod in apertam earum nationum offensio
nem, odiumq̃ incurreres: quæ facilius hoc uitium
sustinuissent, quod uino magis, q̃ ui in prælium
aguntur: ac leneo magis, q̃ Martio furore perci
tæ, mortis potius metum non sentiunt: q̃ mortē
non metuunt. Vtpote quæ sæpius in castris, in
mediisq̃ urbib⁹, inter se Bacchi numine cōcitata
seditiones excitent: q̃ Martis ardore inflamas
tæ, cum hostibus in acie manus conserant. Quas
licet nos quoq̃ pugnacissimas non negemus, q̃
animæ sint prodigæ, q̃ ordinem non facile dese
rant, longe tamen plures, longe præstantiores sūt
belli, q̃ prælii laudes, artes, & commoda, Quid:

non illæ sunt magis ueræ uirtutes militares: illæ
 inq̃ non magis propriæ: nō magis perfectæ: qui-
 bus imperium paratur: partum cum in officio,
 tum etiam in beneuolentia continetur. Quibus
 liberæ sæpe ciuitates, inuictæq; gentes, aut spon-
 te in amicitiam nostrorum ueterum uenerūt: aut,
 qua nulla fuit uictoria illustrior, nulla stabilior, si-
 de, iustitia, ac uictoris temperantia illectæ, malus
 erūt Italo, & Romano imperio uiuere, q̃ suis le-
 gibus imperare. His igitur, similibusq; uirtuti-
 bus, non sola uitæ prodigalitate, non ferina illa
 rabie, quam Barbari pro uirtute habent: ueræ for-
 titudinis uera laus quaritur: æternæq; bellicæ di-
 sciplinæ gloria comparatur. Hic tu tñ Erasme
 existimes nolim, me Romanarum historiarum a-
 deo rudem, ut nesciam: adeo callidum, ut dissimu-
 lem: adeo peruicacem, ut negem, rem Romanam
 uiribus primum suis (externis enim nō poterat)
 labefactari ceptam: mox reip. summa ad unum
 deuoluta, libertateq; oppressa, uariis casibus sub
 Cæsaribus agitatam: quantumq; unius, aut alte-
 rius Principis cura, ueluti fenile iā aliquod cor-
 pus, ægritudine leuari uisa est: tantum sequentiū
 stultitia indies magis grauius fuisse afflictā. do-
 nec Stiliconis perfidia ad intermitionem prope
 est redacta. Sed nō propterea uel illo tu tempore
 Italos, Romāosue, merito imbelles fuisse dixeris:
 oppressa enī libertate, sublataq; optima illa reip.
 forma, corruptis imperantium moribus, Barba-
 risq; Italia potitis Italarum fortunas, famemq;

non famam cupientibus, cui mirum sit: si cum imperio res quoque militaris cōciderit: Adde quod rex humanarum ea est inconstantia, ea certa cōditio: ut quæ magnis cepta principiis, longis aucta successibus, ad summumque sunt rerum fastigiū sublata, tandem consenescant, & conruant, est necesse. adeo iusta homines, & imperia fati necessitati sunt obnoxia, licet cum urbe Roma inerior fati uis fuerit: quantum enim militaris disciplinæ, ac imperii detraxit: tantum christianæ, id est ueræ religionis adiunxit. Et quum gentium amplius esse non potuerit: facta est (Græcis quauis ad se id decus trahentibus) humanæ pietatis caput. At quoniam Erasme forsan iam cupias, ut nos nostro animo, nr̄is sensibus impōamus: ac id quod neque est, neque esse potest: ut somniculose, ut oscitanter, tanquā exploratum, manifestum, oculisque ipsis expositum, credamus. Te nō de prisca, sed de nostri æui nostro milite ignauo sensisse: ideoque in eā tū sententiam lapsum, quod cum illud adagiū explicabas: tot bellis Italiā ardere sciebas: ut breui nullam nostra imbellia futuram putaueris: ne dicam cupiueris, aut speraueris. Tum tamen, aut incuria circumuentum, aut longiore scriptione fatigatum, aliaue quapiam grauiore cura distentum, in tantæ rei censura, non ita te planè latine esse locutum: ut nos, qui in medio sumus latio nati, quid tu intellexeris, intelligamus. Oportet, & ni fallor, Erasme, est necesse: ut tu, aut e, prouocatione, aut ex integro exercitu, qui infestis signis
solis

Solus cum solo externo certauerit, Aut ex aliqua
urbe propugnata, oppugnataue ignauiter, Itali
raro bellacem expenderis, statueris, scripseris, in-
uulgaueris. Si igitur Erasme Italos in singulari
pugna ignauos decernis: audi, quid ego contra
de illis sentiam: quanta mihi sit illorum fortitudi-
nis fiducia: quanta uirtutis securitas: quanta ui-
ctoriae certitudo: ut in hoc pugnae genere, uel ho-
stium testimonio stare non dubitem, nō dubitem
Gallorum: non Hispanorum: nō Germanorum,
non tuorum Batauorum: qui in Italia tot diuers-
sarum nationum prouocationibus saepe interfus-
erunt: & aliquando forsan praefuerūt. Ex quibus
omnibus tam diuersorum morum, linguarum, &
uoluntatum, si unus aliquis non mecum sentiat:
non faciat mecum: bisque tot annis Italum eo-
dimicandi genere uictum se uidisse dixerit. Ego
me, meamq; omnem de hac re, orationem retexā,
fatebor ultro, testabor libenter: omne italum no-
men, omnibus locis, omnibus saeculis, quocunq;
belli, & armorum genere, fuisse imbellem, fuisse igna-
uissimum. Nec modo Italum bellacem tam inuen-
tu rare, q̃ Poenum fidum, q̃ Scytham eruditum;
sed nulla unq; arma tractasse, nulla unq; uidisse,
Gamphasanteq; ipso omnium mortalium igna-
uissimo, Italum esse ignauiolem. Quid multis:
testem unum e tuis profer, uel adornatū: qui sin-
gulari certamine duos tot duellis Italos uictos se-
uidisse affirmet: modo nomē eorū qui uicti sint,
& loci, ubi uicti, proferant, perorata est tibi causae.

D

ad hunc uicisti, herbam damus. Sin uero nō de
prouocatione, sed de integro ex Italis exercitu,
contra externum Erasme optas tuum ut hoc
enigma interpretemur. Quantum nunc ego me
moriam repeto, nunq̃ ex quo Carolus Gallorum
rex regno est Neapolitano potitus, solos exter
nos, cum solo Italo, qui toto tamen exercitu col
latis signis conflixerit, recordari mihi uideor con
flicxisse. Et si forte in hac me re minus tu memo
rem deprahenderis: obliuio si nomen ultro a quo
animo subeam: qui, ne hoc quidem, ne uulnera,
quæ uix dum coierunt, recrudescant, meminisse
me uelim. Id tamen non solum memini: sed certi
esse affirmo: q̃ ea, quæ sunt (ut Græcorū est pro
uerbium) apud Sagra gesta: nunq̃ Gallum: aut
Hispanum, aut Germanū, nunq̃ simul omnes in
Italia postea sine Italo, aut duce, aut milite, aut
utroq̃ pugasse: ne dicam uicisse. Ter tamen Ita
lum solum delectu habito, non semper tamē toto
exercitu aduersus externos non solos, ita animos
se, fortiterq̃ congressum: ut uel cum uictus fuerit,
non tu iure illum bellacem inficeris. Quis enim
cōmunem belli Martem, dubiumq̃ belli euentum
non nouit? Quis uicimbellem eum uocarit? q̃ for
titer dimicando, non turpiter fugiendo, occubu
erit? Quis demum Italum unq̃ his bellis uictum
omnino dixerit? Qui nunq̃ in unis castris ita ui
ctus fuerit: quin uicerit in alteris. Primum igit̃
cum Carolū Gallorum Regem capto licet Nea
politano regno superbientem: ac Gallias magna

14

Italia parte, aut amica, aut nō aduersante, la-
 bo p̄terea Triuulcio, ac quibusdā aliis sibi Italia
 ducibus adiunctis, repetentem, soli Itali, Venetis
 auspicijs, Francisco Gonzaga duce, non uitarū
 modo, ut imbelles, sed Tarri licet uorticosi flumi-
 nis incerto uado, altissimis ripis, obnatiscq; salictis
 discluderentur: ac pauci propterea e peditatu ua-
 da tenuerint, ita tamen nauiter inuasērunt, ut nisi
 peditem, equitemq; simul, ingentis prędę amor,
 a certa uictoria diltraxisset: nisi magna pars co-
 piarum sub signis citra fluium remanisset, Nisi
 lociorum Stortianorum non minor, Gallum e,
 suis sigibus fugatum magis, q̄ profigatum ma-
 huisset: fugāq; cum uinceret, fecisset, nūq; ille rex
 ex eo pręlio in urbem Hastam se se incolumem
 recepisset, Qua in pugna, seu tu Gallos uictōres
 uelis, quod aliquanto maiorem, q̄ acceperit, ho-
 sti partim prędam secuto, partim lacunis, uor-
 ticibusq; fluminis, partim iussu a certamine di-
 scusso, ltragem intulerint. Quod Rodolphū Gon-
 zagam, ac Rhinucium Farnesium clarissimos du-
 ces strauerint: ac propterea destinatum iter tenu-
 erint, Seu tu cōtra Venetos, quod Gallum impe-
 dimentis exuerint, Barbonium eximium ducem
 ceperint, multos e nobilitate gallica strauerint:
 Regem suorum consternatione territum, regia in-
 signa exuere adegerint, in fugam, nec qua uolū-
 erat, illum, dum de pace ageret, clam, nocte intē-
 pta, uerterint, nūq; profecto Erasme Italum
 non bellacem iure dixeris, Cum tantum tu Regē

folis Venetis armis Italia pulsum non audieris
modo, sed uidere potueris: sed exploratum certe
habueris. Iterum uero idem Venetus non cum
eodem tamen Carolo, sed cum Ludouico, qui illi
successit, Rege, coactus magis, q̃ uolens, pugna-
uit: In quo tamen bello non modo Iulius ille secu-
dus Pōtificum maximus cum reliqua omni Ita-
lia, sed Germania, Gallia, Hispania, tota prope
Europā, contra unum Venetum cōspirarat (cau-
sam præterimus, & quod nota est, & quod histo-
riam non scribimus) uariisq; illum locis, de confir-
mā sentētia, omnes, undiq; (ut cuiq; opportunum
uisum) lectissimis copiis, uno tempore, ita hostilia-
ter inuasērunt, ut ne in suis quidem undis, alissi-
moq; Venetum mari, remotissimiq; suis insulis
tutum, pleriq; omnes non temere putauerimus.
Maxima autem belli moles, a Ludouico Gallorū
Rege imminēbat: qui non solum cum omnibus
ditissimi sui regni uiribus fines est Venetos ag-
gressus: sed cum totius Insubriæ robore, multis-
q; clarissimis Italiæ ducibus: in quibus, ne alios
enumerem: præstantissimus ille felicissimūq; im-
perator Iacobus Triuulsius: cuius postea ductu,
nūq̃ res Gallica in Italia non fuit florentissima:
Venetorū autem Imperator erat Nicolaus Vre-
sinus Piciliani Comes: Dux peditatus Aluianus,
Qui, ut erat strenuissimus, & moræ impatientissi-
mus, Imperatore, licet cum robore exercitus ab-
sente, & rei summam fortunæ credere dubitante,
ne tamen bene gerēdæ occasionē aduenisse ratus

cum solo peditatu tantis animis inuadentem excepit, ut, nisi sexcenti cataphracti, non dico fugissent, sed in ipso pugnae congressu defecisset: hostiū duces suorum terrore, & strage moniti, certam eo die Venetarum acies futuram uictoriam indicauerint. Ille igitur peditatus tanta uirtute, tanta ferocia est uictus, ut ex illo (quis crederet) nemo fugerit: nemo non fortissime dimicans, nemo sine magna circa se hostium clade, nemo non aduerso pectore confossus ceciderit: nemo uel cum mortuus, non scutum, non telum adseruauerit: non iram, non ferociam spirauerit. Dux uero ipse ita omnia praestantissimi ducis circūuendo, hortando, animos firmando, nunc metu minuendo, nunc spe accedenda, aliisque acriter pugnandi incitamentis, munia obiit: Ut non prius, licet iam cum paucis superesset, animum, atque arma abiecerit: quam pertinaciter pugnans, ante registentorium, e, quo illum iam suorum clades exciuerat, & uulneratus, & tanta fuerit indole captus, ut & uictori, & Regi, & Galatolo, capto, non ludibrio (ut solet) non contemptui, sed admirationi simul fuerit, & gloriae. Quod tantum ducem, tam bellicosissimi peditatus capisset: illum, n. ducem non ut ea fortuna inuitabat, postea tractauit, sed semper indulgeter: semper in summo honore habuit. Scilicet sapientissimus ille Rex, simulatio reputabat: quantum in omni re: & in bello precipue fortuna posset: qualem quod diis gratias agere debebat: quod cum toto Veneto exercitu non confixisset, simulque aut peragibat: aut saltem contingere posse uidebat, ut aliquando tantum dux

laboranti Gallo, aut salutem, aut uictoriam celeritate, qua ille erat singulari, inopinanti afferret. Nam quis Francisco, qui post eum Gallorum regno potitus est: tot horas contra immotas illas Helueticorum phalanges, constanter animose, fortiter propugnanti præsto, ac opinione celerius adfuit uictoriamq; attulit? Italus cum Italis adfuit, attulit Aluianus. Quis cum Germani tui per fractis alpium claustris, patefactoq; ad Venetorum pernitiem itinere, Cadubrium occupassent, ducta longis itineribus per aspera, ac feris prope inaccessa loca, expedita Italarum manu, Germanos nuntio quidem cladis relicto cecidit? cecidit Aluianus. Quis proximo illi anno cum Germani Carnorum regionem Veneto interceptissent multæ equitum turmae, ac peditum cohortes ad Naonis portum consedissent? Opsopiumq; aliorum Germanorum exercitus cingeret: Hispani ad Ateste castra haberent? essentq; Aluiano impedimento, ne Patauio obsessus egrederetur: Quis inquam omnem tum spem in celeritate ponens, ad Naonis portum tam deceptis, qui Patauium obsiderent, quam qui Ateste celerius, qm id quisq; uel humana fieri posse putasset, aduolauit? aduolauit Aluianus. Quis multis caesis, multis captis, urbem illam recepit? recepit Aluianus? Quis prius auditus est Hispanis, aliisq; qui Patauium obsidebant, rediisse? qm discessisse? qm hostes trucidasse? qm Opsopium liberasse? prius auditus est Aluianus. Quis ad Lyrin Imperatori illi Confaluo Hispano,

cognomato, a rebus gestis magno, primus ostendit Gallos numero superiores posse superari, primus ostendit Aluius. Quis primus ponte fluminis imposito Gallos inuasit, fugauit, strauit, primus inuasit, fugauit, strauit, Aluius. Quae ego res gestas, non tam hic attigi, ut clarissimum Imperatorem laudarem, quod ut haec Erasme sine bellicosissimi militis frequentia fieri non potui, et se demonstrarem. Vt quae Italum seu solum, seu socium, seu auxiliarem, seu peditem, seu equitem, seu ducem, In proelio pugnacissimum, in bello pertinacissimum, in obsidione, solum, inuictum uictoremque uideres. Hic alii praeterea duces, ac Imperatores Itali, qui nostra tempestate bellis, aut praesuerunt, aut aliqua saltem cum laude interfuerunt, iure suo exigere possent, ut suorum quoque gestorum, si non ordine omnia explicare, saltem (ueluti magnam urbem praetercuntibus turres solemus: aliquae illius insignia tantum aedificia ostendere) ut sua illustriora quaedam decora raptim indicare, suscepti tamen muneris ratio id prohibet, facitque ut satis nunc esse iudicemus: si nuda illorum nomina recenseam, quo ex illorum frequentia, & numero, militum, equitum, Centurionum, Antesignanorum, Tribunorumque nostrorum quaedam quasi uberrimam, ac densissimam segetem, non tam animo uideas, quam oculis prope cernas. Habuit igitur Italia, e quibus multi adhuc uiuunt, floretque insigni laude, in una Colonia (ut ab hac quae prima se obulit incipiam familia) una haec

nostra ætate, Prosperum, Fabritium, Marcū An-
 tonium, Mutium, Ascanium, Stephanum, Alexan-
 drum, Martium, Camillum, Iulium, Sciarram, &
 cum his Pompeium. Quem licet Cardinalem, du-
 bites, utrum duces in castris belli consilia explicā-
 tem, uehementius sint admirati: An patres in Sen-
 natu, sententiam de rep. dicentem, frequentius sint
 secuti. Habuit in Vrsina Virginium, Iulium,
 Iordanum, Carolum, Paulum, Fabium, Camilliū
 Nomentanum, Marium, Valerium, Nicolaum
 Picilianum, Gentilem Virginium Anguillariæ comē-
 tes: Ioan. Antonium Grauinam, Neapolionem,
 & eiusdem factionis, si non domus, Bartolomeū
 Aluianum, Laurentium Ceretem, & Io. Paulum
 filium. Habuit in Farnesia Galeatiū, Rhinuciū,
 quem apud Tarrum fortissime dimicantē, a Gal-
 lis casum superius narrauimus. Petrum Aloisiū,
 & Ranucium illum, qui in sua, in qua extinctus
 est, adolescentia, tam rarum fortitudinis specimē
 dedit, tam incredibilem, certamq; uariarum uir-
 tutum spem de se excitauit, ut non tam illi fata
 uitam inuidisse, q̃ Romæ, ne dicā patri, qui nūc
 Romæ felicissime imperat: Pomperii prolationē,
 Prisciūq; imperiū, recuperationem præcipuisse ui-
 deantur. Habuit in Sabella, Lucam, Iacobum,
 Traianum, Siluium, Troium, Antonellum, &
 Baptistas duos. In Comitum, familia Iacobum,
 Frācisum, Antoniū, Ioannem Baptistā, Casarē,
 Marianum, Stephanum, Ioānem: & hos omnes
 prius urbis Romæ primarios Cives. In Gōzaga
 uero

vero Franciscus illo Marchione, qui apud Tarrum
 cum Carolo Gallorum Rege fortissime dimica-
 uit. Federico, Fernando, Aloisio, Pirro, se laetant
 Italia. Laetant & Aualo Marchione illo Piscario, &
 Marchione Vastio, huius non ditionis modo, sed
 etiam virtutis heredes. Gloriantur Marchione Pa-
 ludio, ac Iacobo illo Triulzio sapientissimo indi-
 cissimoque imperatore, quem honoris causa saepe
 nominem necesse est. Ioannem Medicum doluit
 & adhuc dolet, tum fuisse extinctum: cum illius
 opera maxime indigeret. Nec est cur Italiam in
 Ballionia familia Io. Pauli, ac eius filiorum Ma-
 latesta, & Horatii pudeat: Non Ducis Terminis
 Non Petri Maris sancti Secundi Comitis: Non
 Gabrielis Martinengi. Non Guilielmi Caietani
 Non Laur. Cibo, Non Guidonis Rangonii, Non
 Pirri Castri Pieri Reguli, non Pauli Luciasci, non
 Io. Bap. Caracole, non Ambrosii Caiatii Comi-
 tis, non Iani Fregosi, & Caesaris filii. Vtq; Italia
 Philippino Auria uehementer tristatur amisso: sic
 Andrea Auria principe non modo letatur inco-
 lumis, sed ab omnibus, quae iminent, maritimi
 belli periculis, se tutam fore arbitratur. Maximo
 praeterea praesidio, nec minori ornamento fuisse
 nostra aetate Terrae Italae Palauicini, Pepuli, Gri-
 mani, Cornelii, Pisani, Grimaldi, Sanseuerini, Vi-
 tellii, Tot demum in his, ac in aliis, quas non in-
 minimus, famillis Duces: ut Italia non modo
 bellicis studiis pollens, sed omnibus (ut quodam)
 nationibus, (si tota simul conspiraret) uniusque aus-

Principi, aut Senatui obtemperaret, formidabilis iure suo tibi uideri, censerique potuerit: Verum quoniam eos omnes enumerare, nedum egregia illorum facta referre, a suscepta nimis esset provincia alie-
num: cum his etiam nunc priore uisus ducimus: Vrbinatem, Moferraten, Mutuanum, Ferrarien, Mediolanen. Duces, ditione Regibus, militari uirtute, summis Imperatoribus comparandos. Hos igitur tam multos Erasme cum belli laude uiguisse audiueris: qua obsecro causa? quo probato autore? qua iniuria? quo uero odio adduci potuisti? ut Italum raro bellacem pronunciaueris? cum longe plures sint duces, quam qui ad alia properanti in mentem uenerint: in quibus tamen recensendis, ne praetorū fama derogare, detrahereque uiderer: suis semper omnino curiosior, nisi eos ab his, quibus curae est, res gestas sigillatim perscribere: non nudo (ut a me nunc) nomine: sed cum suis etiam illis scribis factis, celebrari, posteritatique commendari sciuissem. An forsitan in tanta Ducum, summorumque Imperatorum copia? bellicosissimorum uero militum, equitum uero inopiam ducas? non ducas? non pro comperto habeas copiam esse innumerabilem? incredibilem esse frequentiam? Quando tot simul praestantissimi duces, neque sine bellicosissimis aciebus tot egregia facinora edere potuerint: neque, si uel soli hi, tot, tamque eximii imperatores sine ullo Italico milite bellacissimo extitissent, raro bellacem Italum cogitare sine tacita tuae uanae cogitationis apud te reprehensione, nec sine magno fi-

del apud alios dispendio id tradere potueris. Nū
 hi tam obscura bella gesserunt: ut tu quanq̃; lites
 ris inuolutus, inuolut⁹ & libris: ea audire, ea scire
 nequiveris? Utinā Erasme nō horū consiliis, auxi-
 liis, opibus, armis, pecunia, frumento, ductu, uti⁹
 nam deniq̃; (ne nostra ingenia dissimulem) non
 horum animis in diuersas uoluntates distractis,
 his Gallum, his Germanum, his Hispanum, ad
 suarum tamen factionum auxilia uocatibus, Bar-
 bari Italiam tentassent, res certe Gallorum pri⁹,
 mox Hispanorum, adiuncto præsertim sibi Ger-
 mano, & Italo, in Italia nunq̃; præualuissent, nun-
 q̃; tu minus bellacem Italum tuis monumentis
 tam confidenter, literis prodere ausus fuisses.
 Quam tu rem, si ueram esse negaueris: externos
 quoq̃; neges oportet, Italis in bello unq̃; ufos, nūq̃;
 q̃; externos Italo, & milite, & duce, sibi magis, q̃;
 Italo uicisse, doceas oportet, ostendas necesse est;
 Hoc aut̃ quis tā duro est ore, qui negarit: Germa-
 niam unam tantum Imperatorē habere: uni Gal-
 lias regi obtemperare: unius regis nutu Hispani-
 as florere, concorditerq̃; agere. Italiam autem
 tot prope Regibus regi: quot est urbib⁹ munita.
 Quæ tam magnæ, tam claræ, tam sunt opulenti-
 æ: ut regna potius, q̃; ciuitates existimes: tamq̃;
 sunt frequentes: ut sine ulla dubitatione in nulla
 orbis regione, tot, tamq̃; insignes urbes reperian-
 tur. Quarum aliquæ, licet lōga bellorum iniuria,
 tormentorumq̃; inuitabili demolitione, succus-
 buerint: supra fidem tamen esse, uidetur: q̃; cito-

E 1.

rediuiuæ resurgant; q̃ facile pristinam faciem res-
parent, q̃ fortiter ueteres uires resumant; q̃ prou-
denter priscam dignitatē recuperent. Nec tamen
qui rerump. non sunt prorsus expertes, non sunt
prudentiæ omnino inanes, non intelligūt, nō no-
strorum (ut quidam putant) populorum mobi-
litate, animorumuē disunctione, sed potestatum
dissimilitudine, moderantiumq; diuersitate, bella
sæpius inter Italos gliscere: eaq; sæpe esse necessa-
ria, ne dicam iusta. Nam cum nulla sit recta res-
rump. forma: nulla deprauata nulla ex his mixta
Quæ nunc in Italiæ (ut quondam in sapientissi-
mæ Græciæ urbibus) non uigeat: nō representet:
Cui mirum sit: si bellis assiduīs premamur: si inte-
stinis seditionibus uexemur: si quidem multi Prin-
cipes diuitias; pauci libertatem; non plures uirtu-
tem, plurimi sua magis, q̃ suorum populorum, cō-
moda sequuntur: spectant honores. Ita tamen,
ut occultarum causarum felicissimi indagatores;
hanc uarietatem ad siderum affectionem referāt;
nec leuibus rationibus comproben; astrorum uī
& affulsu, ambiciosiorisq; cœli benignitate, Italia
uel mediocri loco natis ueluti præstantioris natu-
ræ ciuibz, regios imperandi spiritus esse inritos;
ac propterea bella semper agitare, bella tractare,
& quæ suis uiribus nequeant: ea alienis moliri co-
gantur. Quod qm̃ ita iam est receptum, ut, uel
si uelis, id negare non audeas: Tempus iam exige-
re uidetur, ut ad extremam nostræ diuisionis par-
tem transeamus. Si igitur non de integro Italosq;

et resitu, non de protocatione: sed de urbib⁹ aut
 defensis, aut ignauiter ab Italo obsessis, nos uelut
 et somniâtes solent, cupis, ut te sensisse credamus:
 id erit tuam causam prodere, nostram amplecti,
 nostram fouere. An ullum bellici facinoris decus
 hoc æuo contigisse existimes? in quo uera militiæ
 gloria, magis spectari, meliusq; enitere potuerit?
 An alio Italos in genere se laudabili⁹ gessisse? An
 ullam præterea rem hac (ut breuissime paulo post
 intelliges) re gestâ esse illustri⁹? uisam manifesti⁹?
 Ego autem Erasme (audi quantum mihi de tuo
 ingenio pollicear: qua te humanitate conspicuū
 putem, qua bonitate præditum rear) animum in
 ducere nullo modo possum, ut credâ, te usq; adeo
 Italos illos odisse, qui sine ullo externo auxilio,
 pro Italia steterint, usq; adeo externis, & iis Italis,
 qui contra Italiam pro externis pugnaverint, fa-
 uere: ut illis laudi dederis, quod Comum, quod
 Genuam, Vrbes non tam sibi inimicas q̃p, quod
 ueterano milite defensore carebant, direptiōi ob-
 noxias, omnibus ornamentis, ditiorēq; gaza spo-
 liauerint: utq; illorū uirtuti tribueris, quod Nolā,
 quasdamq; suas alias urbes, nullo alio colore, nisi
 quod stipendio essent fraudati, diripuerint, & ali-
 quando incenderint. Quod & Urbem Romam,
 tam facile, tam breui spatio, tam nulla suorū stra-
 ge, tam nullo, nisi unius Imperatoris Galli sangui-
 ne, Cæsariani ceperint, Fallereris Erasme, si id no-
 stræ ignauiae dares, quod fuit credulitatis: si id
 uestrorum fortitudini: quod uestrorum fuit perf-

diæ. Reiecerat certe reiecerat, e, Frusinonis obſi-
diõe Caſarianos: Germanūq; illoꝝ Ducē, Clemē-
tis, VII. exercitus. Qui, e, tribus, quos, e, ſolo italo
conflatos diximus, erat tertius, uictoria erat nra.
An uictoria non ſit nra ſueſtros ante fugiſſe, q̃ nos
ſtrorum congreſſum expectare, belli q; fortunam
tentare auſi fuerint? Qua ſi uti ſciuiſſemus: quid
ſciuiſſemus? ſi uti uoluiſſemus: ſi Auguſtini Tri-
uulcii Card. Ampliſſimi, ſapientiſſimi q; legati li-
teris, & nunciis de perſequendo, ſi rationibus de
conficiendo bello aures, animum q; adnouiſſes-
mus, ſi illi, ad quem rerum ſumma pertinebat, nō
minor tuendæ latinæ Urbis cura, q̃ per dendæ
Thuſcæ metus extitiſſet: ſi uictorem illum exerci-
tum non ſtatim dimiſiſſemus, ſi Urbem deniq;
non Aquariis, non Cocis, non Tabernariis, & iis
quidem externis, ac q̃ pauciſſimis, defendēdam
credidiſſemus: ſed legioni illi: quæ duce antea Ioā-
ne Mediceo nihil non geſſerat dignū priſca Ita-
lorum uirtute: poſtea alio duce Caſarianos intra
Fruſinonem obſeſſa fortiter, feliciter q; ſuſtinuit:
non modo urbem Romam, atq; adeo omnē pro-
pe Chriſtianum orbem, in una urbe non amiſiſſes-
mus: ſed, e, noſtris tandem ceruicibus iugum nra
nobis diſcordia impoſitum, excuſſiſſemus, uno
enim in loco Italus, & quantum obſeſſus poſſet,
oſtendit. Qui intra oppidum nec arte, nec natu-
ra munitum, tam ualidum exercitum ſuſtinuerit:
et quantum aperto in campo collatis ſignis: qui
obſidentes hoſtes fugere honeſtius iudicare cō-

pulerit: q̄ tutius dimicare. Sed sine me hic obsecro Erasme quæ corrigi non possunt peccata: ueteresq; quibus iam defuncti sumus, calamitates præterire: uel aq; doloris contrahere: ne una opera, immensus, qui multum resedit, multumq; remisit dolor, commemoratione redintegret: ne uel illorum animi offendantur, qui plurimū possunt offendere: & eorum simul, qui dici molestissime ferunt, se illam, quam hanc urbem incolumem maluisse. Quæ tamē, quod omnium patria est gentium, maiorq; ferē in ea est Germanorum numerus, q̄ Italorum, ne dicam Romanorum: quos ante hanc tam ingentem cladem constat fuisse, q̄ paucissimos: Ne dicam & Hispanorū, e, quibus quicumq; arma ferre poterant, ex urbe sensim dilapsi, in Cæsariana se castra cōtulerunt: Quodq; plures intra hanc infelicissimam urbem, ciues, aduenæ, peregrini, erant: qui captā, q̄ seruatam maluissent: Germanus enim Germanum, Hispanus Hispanum, Italus suæ factionis Italum uictorē fieri exoptabat. Quodq; omnes deniq; a suarum quemq; partium ducibus, aut militibus se tuto stultissime putauerint: cur tu hanc Urbem tam cito, tam nullo fere negotio, magis mireris esse captam: q̄ non tristeris tam fraudulēter proditā: non miserearis tam immaniter esse direptā: tam nefarie esse dirutam? Cum tuæ sit præcipue humanitatis, omniumq; Germanorum, nostras calamitates miserari. Quod tum duci Germano pacem dedimus, cum uictoriam in manibus ha-

bebamus. Quid enim illum, licet solo, & simbus
Gallum, nō uocem Germanum? qui lingua esset
Germanus: & p partibus staret Germanis. quinq;
ut eos, quos in suis castris habebat, & eos simul,
quos in alteris Cæsarianis castris commineatus, si-
pēdiq; inopia, laborare, tumultuarique nouerat
Germanos feruaret: Romanos, et quicunq; Ro-
mam, Latium, Etruriam incolet, nefandissime
perdidit. At si non itidem uestræ esse prudentiæ
iudicetis, ut nostræ credulitati, aut (si placet) stu-
titiæ, ignoscatis, q; tum uictorem exercitum dimi-
simus, cum ab altero erat exercitu Cæsariano me-
tuum, tunc ego uos ita interrogem: cur uester-
dux Germanus pacem pro utroq; promisit? cur
Cæsarea diplomata, quibus sibi componendæ
pacis, plena, integra, absolutaq; facultas dabatur,
protulit? si eam se non posse integrā, inuiolatāq;
utrinq; præstare sentiebat, cur utrinq; promitte-
bat? si posse, cur non præstitit? cur in dimidiatā
pace, integræ seruitutis pactionem, bonorum, for-
tunarumq; nostrarum omnium, interitum occul-
tauit? Sed nos stultos, nos cæcos, q; siue auaritia,
siue pecuniæ inopia, uictorem illum, e, solo Italo
exercitum dimisimus, illam saltem legionem reti-
nere debebamus, quæ huius legati licet rogati, au-
spiciis (tm̃ generosæ stirpis propagatio, clarissi-
miq; generis cognatio ualet) Hispanorum, Ita-
lorum, cumq; duce Germano, Germanorum exer-
citū, nō mō intra Frusinonē obfessa nauiter sub-
stinuit, sed noctu illum se in tutum recipientem
uidit

uidit, & insecuta est fugientem. Pacem igitur non a nobis ambitā, sed a Germano uestro duce fugato petitam, securi fouebamus. Cum ecce ex altera parte, alter Cæsarianus exercitus: non ille quidem ob res repetitas, & non redditas: non ob suos legatos cōtumeliosius habitos: non ob ius belli, pacisue leges a nostris uiolatas: sed e uestigio, pace audita, tamquā ad eum illa non pertineret: nec ipse Cæsariano nomine censeretur, Quod Barbonium credo, quin Brennum potius Galliæ facem, Italiæ uastitatem, totius prope Europæ furiam Imperatorem haberet: ceu lupo sanguinis siti, sic sanorum præda, fortunarumq; nostrarū rabie stimulatus, miseram urbem, diu otio, & togæ assuetam, recenti pace fidentem, Imparatā, ac dimisso illo uictore exercitu, illaq; fortissima legione, ferē inermem, nec exercitatione modo, sed gestatione quoq; armorum iam pridem interdīctam, inuasit, cœpit, diripuit, incendit: nullo non genere crudelitatis, nullo non genere ignominiae nouem integros mēses affecit. Ac nisi esorbitione nostri sanguinis, ex altissimisq; deformata, ac uariis in locis conuestitæ urbis. ruinis, illum ad Neapolitani Regni defensionem belli necessitas detrusisset, Nisi & is esset huius urbis Genius, id fatum, ut semper ab interitu renascatur, sæpeq; felicius resurgat, quam calamitosius conciderit. Vrbis Roma, quæ adhuc Christianæ religionis, ac ueræ pietatis est sedes, est christiani orbis caput: nulla nunc prorsus esset, æquata solo fū

F

ditus iaceret, & quæ Regum, Imperatorum, Pontificum, ac Heroum, tot sæculis domiciliū fuisset, nunc uolucrum tantum nidis, ac ferarum lustris, pascendisq; gregibus pateret. Quæ omnia nos mala nostris tu uitis, nostra Imbellia perpeffos dixeris. Quasi uero hic non plures habitent aduenæ, & externi, quam indigenæ, quam Itali, Ac non sit sæuius, a Germano in Germanos sæuitum, quam in quod uis aliud hominum genus: ac non plus impietatis in templa, & aras, quam in profana sit admissum: Sed me tandem ab importuno patriæ luctu, & gemitu, ad breuissimam sui relationem illæ reuocant Urbes, quas ueteranorum italorum præsidio firmatas, hostis quāuis numerosissimus, quamuis felicissimus expugnare nulla arte, nulla ui potuerit. Ita tamen, ut prius, quas externi, non soli tamen, tutati sint: non dissimulemus, Ticinum igitur & Neapolim a Cæsarianis fortiter defensas, & felicissime seruatas, ultro fatemur: neq; hanc laudem cum Italo communicamus: & quamuis sine Itali magnā manu, & uirtute, multisq; Italis ducibus ea illis laus parta non fuerit: solam tamen illorū laudem simulemus: quorum forsan maior in illis defendendis numerus fuit. Quod in Parma defensa, ita liberaliter concedere nequimus. Licet .n. Gallus dux cum suo non magno æquitatu, magnam se operam in ea retenta gloriari possit: maiorem tamē Federicus Gonzaga Italus dux, & eius peditatus sibi iure uendicat: quod maior

fuerit Italorum, quā Gallorum numerus : maior
 etiam uirtus. Eodem modo & in Verona propu-
 gnata: pro qua licet Germanus steterit: ea tamen
 prope tota. M. Antonio Columnio gloria est
 tributa. Sed redeo ad Ticinum, in quo tuendo,
 etsi multum Cæsariano tribuas præsidio: plus
 tamen uicinis, amicisq; Cæsarianorum copiis tri-
 buas, quæ pro Vrbe illa obsessa excubabāt:
 quæque Vrbem illam Gallo obsidenti opposi-
 tæ, non modo non infestius premi, arctius
 cingi, impetuosius quati sinebant: sed insi-
 gnem, ac omnibus sæculis memorandam ui-
 ctoriam, uicto, & profligato, & capto Gal-
 lo ediderunt. In seruata uero felicius, quam
 fortius Neapoli, magnam uictoriæ partem
 suam esse putat aeris inclementia: Maiorem
 Lautrechi imperatoris Galli in metandis ca-
 stris ignorantia: aut saltem in non mutandis,
 mutato præsertim anni tempore, pertinacia:
 Maximam Italus Italæ classis præfectus Aus-
 ria: qui licet cum tot uerius ducibus: quam mili-
 tibus ex illo ueteranorum exercitu ad id delectis
 Hispanis, in pestano littore, pari triremium nu-
 mero certauerit: licetq; ætate nostra, nec pertina-
 cior, atrociorue pugna cōtigerit: nec in qua utri-
 usq; gentis ferocia, & uirtus magis spectari, elu-
 cereq; potuerit: tam insignem tamen uictoriam
 Hispano Imperatore deliderato, aliquotq; duci-
 bus hostium captis, triremibus aut demersis, aut
 ereptis est consecutus: ut Cæsaris fortunam fidā

illi alioqui, perpetuamque comitem nulla magis
labefactauerit: de graduque dimouerit. Et si
eiusdem subito reflatu, ueluti repentino maris
refluxu in amicū hostium portum uictor, uolens
que, cum uictrice classe est reiectus. Paucis enim
post diebus uictoriae gratulatione uix dum defer-
bescente, quibusdam offensionibus interpositis,
a Gallo, aliisque confederatis Italis Victoribus,
ac obsessores, ad uictos, obsessosque Cæsaria
nos transiit, indignantēque (ut par est credere) ui-
ctoriam uictis/ & obsessis apportauit. Quas om-
neis simul res non cohorti uni, unius legioni, sed
intero exercitui, nec multis adhuc aduersis præ-
liis fracto, nec ulla inopia laboranti: quin potius
quarundam urbium spoliis onusto, tum tamen
obpresso, & in unius ciuitatis mœnibus incluso,
non paruo adiumento fuisse, ne ipse quidem Cæ-
sarianus obsessus negauerit: qui Neapolim egres-
sus, maiorem prope miserationem cepit ex hos-
tium cadaueribus, quæ subito aeris uitio pro-
strata, passim insepulta iacebant, quā ex inopina-
ta, & incruenta uictoria, lætitiā. At in expugna-
ta Cremona (ut tandem ad Italos solos, aut Vrb-
bium expugnatores, aut propugnatores reuer-
tar.) Quid adiumento duci Vrbinati fuisse Eras-
me dixeris? cum præsertim ea Vrbs a tam uali-
do, tam ueterano, Germanorum, Hispanorum,
Italarumque milite, & equite fuerit propugnata.
An fortunā huic facinori comitē adiūxeris? quæ
illi in acerrima, pertinacique oppugnatione: multos

fortissimos milites, & Antesignanos abstulerit;
 An in partem rei bene gestæ amicarum copias,
 quæ non procul castra haberent, auxilii, fauoris
 que spem uocaueris? Tantundem: quum is nul-
 las haberet, nisi suas: nullas ex Italia alias expe-
 ctaret. At si id non fuit: externis iâ iâ adfuturis
 confirmabatur: ne id quidem. Quippe qui solo
 Italo uteretur: & qui Venetæ ditionis esset: aut
 Veneti nominis amicus cognosceretur. At quod
 hæc omnia abfuerunt, ignauia non abfuit defen-
 dentium: non defuit inscitia propugnantium? Id
 multo minus. Qui quæcunq; ingenti mole opera
 erigeret, quæcunq; machinamenta muris, seu fos-
 sis admoueret: ea illi omnia aut summa arte ludi-
 ficarentur, aut infuso igne, & ad id comparato, le-
 ui momento exurerent. Defensa certe est Cremo-
 na a Germano, Italo, & Hispano tanta arte, tan-
 tisq; animis, & uiribus, quantis quauis Vrbs p-
 tot annos fuerit defensa: capta tamen est unius
 Itali exercitus, & ducis uirtute. Hactenus Eras-
 me, cur tu Italum imbellem suspicari, somniare
 ue possis, non uideo. Videamus igitur tractim,
 an in Patauio, Florentia, Laude pompeia, Mono-
 poli, & Barletta, quibusdamq; aliis Apuliæ urbi-
 bus tuendis, soli Itali contra Italos, externos, ac
 totius ferè Europæ florè, pari se gloria gesserint.
 Venetorum milite (ut iam ostensum) a Ludoui-
 co Gallorum Rege profligato, Patauium Eras-
 me (quæ res adeo est uulgata, ut nulla sit orbis ps-
 tam abdita, tam inaccessa, ad quam tantæ obli-

dionis fama non peruaserit) non à Gallo solum
uictores: sed a tot simul nationibus, a tot Regibus,
a tota deniq; reliqua Italia conspirantibus, tot
mensibus obsessum, num solo Italo defensore ca-
pi potuit? non modo capi non potuit, sed sapien-
tissima illa Venetorū resp. omnibus gētibus ad
tantæ rei exitum quasi e specula intentis, osten-
dit: neq; Italo in aduersis animum, cubiisq; rebus
consilium: neq; in prosperis moderationem, ac in
regendis populis æquitatem deesse. Intra Pau-
cos enim annos, sui senatus sapientia, egregia mi-
litum Italarum fortitudine, Ducum uirtute, sub-
ditorum beneuolentia, & fide, pristinū omne Im-
perium recepit: existimationem, longe quam an-
tea maiorem amplificauit. Italumq; ut saepe præ-
lio, sic nunq; bello uinci posse, ipso tanti, tãq; mul-
tiplicis belli exitu declarauit. Florentiam uero:
quæ me tutiori pelago maledictorum in me ma-
culas non sine risu diluētē, in procellosum hoc
fretum negligentem magis, quam naufragii me-
tuentem eiecit: non arbitror nescias: reliqua omni
pacata Italia, integrum annū a Cæsariano exer-
citu fuisse obsessam: Nunquam tamen illum (qd̄
uix exiltimes) in tam diuturna obsidione, licet nu-
merosissimum, licet lectissimum, licet ab omni
alia iam belli cura solutissimum, Florentiæ mœni-
bus scalas admouere ausum. Quem tu, si Floren-
tiam capere potuisses, sed noluisse, dixeris: uostrorū
perfidiā, si non poruisses: nostrorum fortis-
tudinem, industriamq; omnium maximam fatea

re compelleris: Qui non prius sese dediderint: quæ
 oī spe auxilii destitutos, fames, ac ipsa, quæ cūctis
 humanis est uiribus potentior, necessitas, ad de-
 ditionem attraxerit: tam honestis tamen condi-
 tionibus: ut accipientium, quam dantium, fuerit
 fere æquiores. At Laudempompeiam non arbi-
 tror, sed scio te accepisse, non ab his, quibus Flo-
 rentia, sed ab aliis copiis Hispanis itidem, Ger-
 manis, & Italis, fuisse obsidione cinctam: num il-
 la, licet Germanum ducem habuerint: sunt potius
 tæ: non modo non potitæ: sed, ut e Germanis,
 qui ex ea cæde incolumes euaserunt, nosse potui-
 sti: ita sunt a solo Italo reiectæ, cæsæ, dissipatæ,
 ut clarissimus alioqui dux ille, nunquam postea
 exercitum repararit. Restat Erasme, ut quam
 paucissimis perstringamus: an Monopolim, quæ
 ex Egnatiæ ruinis exstructam uolunt: & Barlettā,
 Barolum olim apud Cānas oppidum, quasdam
 que alias Apuliæ urbes: reliquæ illæ uerius, quæ
 lectæ Italarum cohortes, & alæ, ignauiter defen-
 derint: quæ extincto illo apud Neapolim Gallo-
 rum, ac Italarum exercitu, qui totam Italiam ui-
 ctor emensus, Cæsarianos ex urbis Romæ ruinis
 exciuerat: omneisq; unam intra Neapolim inclu-
 serat, ad Camillum Nomentanum Venetarum
 copiarum præfectum confugerunt. Is enim opti-
 mis adhuc Gallorum, ac Italarū rebus, illuc mis-
 sus, ut multas Apuliæ urbes mira celeritate cæ-
 pit: sic rebus postea accisis, non minori uirtute,
 ac consilio, iis præsertim auctus reliquiis, contra

uictorem hostem tutatus est. In quarum uariis,
Illustribusq; factis, quid prius miremur? Quod
hosti longa obsidione soluto, insperataq; uictoria
potito, ita considerate, ita strenue cesserint: ut
neq; abiectis armis, neq; reiectis scutis, pugnantibusq;
magis, q̃ fugientibus similes, huius orae tuenda,
non fugiendi hostis gra, cessisse sint uisa? An
Quod in illis postea urbibus defendendis, adeo
obstinate restiterint, ut facile apparuerit: plus in
nostrorum pertinacia, animis, & armis, quam in ues-
trorum auctoritate, uictoria, & felicitate fuisse.
Ut que tot bellis, quibus tot lustris, misera est
Italia conuulsa, si ii soli, & tam pauci Itali ea so-
lam belli operam nauassent, contra copias prae-
cipue tot uictoriis elatas, tot spoliis onustas, tamq;
supra uotum, & cum ne salutem quidem spera-
rent, uictrices: nullus mortalium non falso, non
temere, bellacem Italum repertu rarum dixerit.
obsessi enim obsederunt: inclusi in rapidissimis tor-
rentis morem saepe eruperunt: palantes hostes
crebris, subitisq; excursionibus egerunt: multos
e fugientibus coeperunt: multos trucidarunt: non
paucos insidiarum fallaciis interceperunt: aliquot
que interea urbes uictoribus ademerunt: Plura
que ex iis unus, qui ordinem ducebant, Simon
Thebaldus Romanus militaria hostibus signa
eripuit: Quae Mineruae Tholo suspensa, quouis
facile intueri, numerareq; potest: quam quisquam
uestris ducibus, quos sua saepe uexilla in diutur-
na illa Urbis direptione, non sine nostro altissimo
gemitu

gemitu explicare, præferre, ostentareque uidi-
 mus, explicauerit, prætulerit: ostentauerit.
 Sed quid ego Erasine cum tot iam urbes a solo
 Italo egregie defensas breuiter tibi ostenderim:
 alia Laurentii Cereis illustra bellicæ disciplinæ
 decora non sine aut odii suspitione, aut obliuio-
 nis nota omnino conticescam? Huius, n. nō par-
 ua opera, & consilio, non ex solum quas modo
 memorabam Appuliæ Vrbes, sed ut longe antea
 Crema, sic paucis ante annis Massilia, a grauissi-
 mis obsidionis periculis sunt liberatæ. In quibus
 tutandis, nullum prope est in re militari tam ra-
 rum, tam singulare facinoris genus: quod ille cū
 suis Italis non fortiter exhibuerit: nullum pericu-
 lum tam metuendum: cui ille ultro nō sese intrep-
 de obiecerit: nulla laboris, uigiliæ, continentia, ce-
 leritatis, fidei, animiq; magnitudinis fama: quam
 sibi ille ad posterum non conciliauerit. Mitto qua
 celeritate, quā animi fiducia, quo consilio, quam
 nullo suorum sanguine, pontificiis, quas legato
 Augustino Triualcio ductabar, copis: Cæsaria-
 nos e Profinonis moenibus in suum Neapolita-
 num regnum nō solum spe frustratos, sed noctu,
 impedimentis relictis, se recipere compulerit. Vos
 autem quo piaculo intactas elabi patiar: Itali,
 ad plane Martiæ, ueræq; christianæ cohortes, &
 ala: quæ duabus Germanis legionibus; pari stu-
 dio, simili uirtute; Germanaq; pietate, ad nostræ
 sacratissimæ religionis corruptores, e Lotorique
 sinibus propulsandos inflammatis, sociæ aduim-

G

Et: teterrimam Lutherānorum colliuiem, ueluti
densissimā, atrocissimāq; grādinē, eius primū pui-
cie, mox reliquarum omnium, omnia late depo-
pulari, miscere, uastare, molientem repressistis:
sed quid repressistis dico: immo uero dissipastis:
& ad unum propē internitioni dedistis: Quid igitur
i his habes Erasme quod culpes: quod redar-
guas: quod illudas: Timorem: at has audacissi-
me pugnasse constat: neq; magis de Italis hic lo-
quor: quam de Germanis illis: mediūssidius inui-
ctissimis: ac una cum Lothoringiæ duce, & equi-
te, cœlo consecrari dignissimis: Neq; n. dum Ita-
los rarē bellaces immerito abs te proditos dole-
mus: aliarum nos nationum uirtutes, ac egregia
facta, aut inuidendo supprimimus: aut scribēdo,
extenuamus. An tu illas numero fretas confin-
gas: at decem tantum millia, sexaginta millibus
impauide prouinciam illam inuadentibus, impa-
uidius sese opposuerunt. An loci fiducia: mu-
rorumue ambitu nostras tam paruas copias cō-
fisas dixeris: at in apertis ē campis illa tam egre-
gia, tam diuina, pugna depugnata: An uiolatā ē
immutatāue suam ab his priscam religionem
crimineris: At Lutherani id ausi iam pridem sūt:
id quotidie magis moliantur: An in his tantum
pietatem laudes: damnes euentum: at is fuit feli-
cissimus: An his ipsis tantum felicissimum prædi-
ces: at is cuncto christiano nomini fuit omnium
maxime salutaris. Nisi enim illæ immanissimæ,
teterrimæq; feræ, horum paucorum fortitudinē

simul, & pietate, illo ter ualidissime, felicissimeq;
 instaurato certamine, ad triginta quinque millia
 caesa fuissent: reliqui omnes, qui ueram, ueterem,
 immutatam, perfectamq; Christi religionem, tot
 sanctissimorum patrum uita stabilitam: tot do-
 ctissimorum uirorum monumentis illustratam:
 tot legitimis conciliis probatam: tot sapientissi-
 mis decretis munitam: amplectimur: tuemur: ue-
 neramur: una illa in pugna occubuissemus: occi-
 dissemus: interissemus. Non enim illorum in ex-
 plebilem auaritiam, in expiabilemque amentiam,
 una capiebat Lothoringia: sed in eam primum,
 mox in reliquas omnes Christianas nationes suae
 impietatis arma uertere meditabantur. Atque
 malorum omnium sedem, quam acerrimus gene-
 ris humani hostis: truculentissimusque nostrorum
 animorum insidiator, ideo ad Aquilonem posui-
 it: quod propter illius tractus ingenia, quae nos-
 tris semper monstris procreandis, nefariisque sectis
 excitandis studeret: ac truce ore Aquilonem spi-
 rarent, perpetuam ibi futuram praeuidebat: hi in
 alium frustra locum, & cum sua sunt pernicie trans-
 ferre moliti. An hos rem sibi perniciosam moliri
 nos miremur? Qui Diuorum simulachris passim
 dissecis, religionibus, ceremoniisque sacrorum, &
 sanorum uiolatis, multisque in deos, & homines
 impie, nefarieque commissis, furore praecipites ag-
 gerentur: ac ueluti: quid ueluti? immo plane lym-
 phati in manifestum ultro exitium ruerent. Eas
 nationes, quas nouarum nuptiarum illecebris,

fortunarum adaequatione, ciborum omnis generis usu, summis Antistitibus in ordinem redigendis, Templorum spoliatiōibus, in suam detestabilem haerese[m] pellicere nondum potuerat: eas armis, depopulationibus, cedibus, incendiis, attrahere sunt conati. E cuius tam funesti tumultus crimine ego quoque Lutherum eximerem: ac huius nullo modo culpae affinem sacramento contenderem: confidenterque asserere; nec eo duce Lothoringiam suorum armis infestatam, nec eo socio, aut suafore, tot lutheranos, a tam paucis nostris fuisse obtruncatos: si il illum huius mali, huius contagii, & pestis autorem, originem, ac fontem non fuisse docuerint: qui id illum nec uoluisse, nec putasse contendunt. Quasi quicquam sit, quod sapientem minus deceat, quam dicere non putaram: siue quicquam ab homine Christiano, & a bono, & sancto uiro alienius, quam ubi de immutanda, seu (ut ipse existimari uult) emendanda religione deliberet: nō futuras seditiones, non caedes, non sacrilegia, non rerum omnium, ac sacrorum perturbationem expauescere: Non ex unius sectae renouatione, multarum nefandarū sectarum renouationem reformidare. Sed quis unquam putasset: Lutherum hominem in literarum, historiarumque sacrarum lectione exercitatum, in differendo acutum, in concionando uehementem: in libidinibus (ut audio) coercēdis inuictum: in spernendis opibus constantem: praeter una tamen ambitione, propagandique nominis ardo-

re, eorum exitum non uidisse, non exhorruisse interitum. Quorum iam pridem execratas, e que hominum non solum animo, sed præter sola nomina, ex omni memoria erasas hæreses, non tã imitatur, quã (si possit) conatur, ut e multis pessimis, unam longe peiorem, longe detestabiliorem conglutinet, ut sit Dioscuro facinorosior: Arrio perniciosior: Môtano execrabilior: Manichæo, reliquisq; id genus portentis, funestior. An non se iã colligere Lutherus, seq; acerbissimo simul dolore conflictare deberet? Quod suam, in qua natus è, religionem, quamq; pacatam, concordemq; a maioribus accepisset, tam impie disraserit: tam immaniter disiunxerit. Quod quantũ habuit ingenii, quantum acquisiuit scientiæ: non ad hominum charitatem, sed ad perniciem conuerterit. Suos enim non modo nihilo meliores effecit: sed, ut hos, prædæ cupiditate in hanc scdissimam, & a Christiana pietate auerissimam mortem attraxit, sic reliquos suæ huius nouæ, molliorisq; scdæ, solutiorisq; licentiæ studiosos discipulos, ciborum, uoluptatumq; illecebris captos, non ea morte affecit, qua illi afficiuntur: qui corporeis uinculis soluti, in beatorum uitam, & sedem emigrant: sed ea uita orbauit: quæ iis, si caste, si temperate, si pacate, concorditerq; uixissent: sempiterna, felicissima, diuinaq; debebatur. Sed desinamus Lutheranos, in quos non consulto, sed casu, (ut uides) incidimus, irritare: sua nimis sponte adreip. Christianæ concordiam perturbandam im-

maniter concitatos. Quibus si alias uirtutes im-
pertiamur: Modestiam nullo modo possumus.
E uirtutum numero, ut doctiores, quam nos ho-
mines, meliores, quam nos Christiani, illam peni-
tus eximunt. Quem enim è priscis illis (ne de ui-
uentibus loquar) sãctissimis, doctissimisq; patri-
bus non aspernantur? aspernantur: immo inhu-
mane, ac barbare insectantur: hunc porcum, illũ
canem, alium belluam appellantes: ita inani exa-
ctissimæ doctrinæ opinione inflantur: Ita sola
adumbratæ uirtutis, simulatæq; integritatis spe-
cie turgescunt. Vt igitur Erasme mea ad te, & ad
quod institui, peroradum, se referat oratio. Quo-
niam neq; testibus (ut solet) neq; argumentis, sed
rebus: quas tu non geri modo audiueris: sed ge-
rendis interesse potueris: satis iam aperte uidetur
ostensum: Italos nostri æui milites, quocunq; bel-
li genere esse præstãtissimos. Et si multis iam an-
nis, Italia uariis fuerit bellis uexata: nõ nostra ta-
men Imbellia, sed ingenito nobis belli studio, qua-
damq; naturali imperandi cupiditate, externos
auxilia, non modo in Italiam euocata: sed
nostris discordiis & alita, & defensa: cum tu cõ-
tra, non nostræ solum, sed omnis memoriæ Ita-
liæ, omnisq; quamuis diuturnæ militiæ militis,
sic frustra raro bellacem, (ut frustra Anaxagoras
niuem nigram) uenientibus sæculis insinuare, per-
suadereq; laboraueris, ac propterea tam manifes-
to tenearis: ut non solum aperti mendacii, quod
ipsum per se est teterrimum, sed pertinaciæ quoq;

q; crimen: quod longe tetrius, longe est detestabilius: apud eas gentes, apud quas Italarum nomen peruagatum est: id est plane ad omnes, sis perpetuo subiturus: nisi ab ista mente, sententiaq; desistas: non tam meae causae necessarium, quam tuae existimationi utile iudico: si amicis quoq; monitis, quasi mitioribus temediis, ego te lenire aggrediar: ut si te ea quae a Graecis, ac latinis fidelissimis, grauissimisq; scriptoribus bellica priscorum Italarum facinora traduntur: si tam euidentia, tam recentia, tam oculis inspecta, nostrorum militum gesta, nondum flexerint: nostri forsitan amantissimam monitus, humanissimiq; rogatus, ad ueritatem, quae scribentium est anima: tuum solum reuocent: tuam mentem ad communem omnium mortalium sensum, seu iudicium potius, referant: tuum animam ad beneuolentiam erga Italos milites, erga ipsam denique amicam Italiam pelliceant: Cui profecto non tu modo, sed omnes populi, omnes nationes: omnia maria plurimum debent. Quae enim regio sparsa Imperia congregauit: Italia congregauit: Quae sanctissimis legibus, optimisq; institutis efferas gentes molliuit: Italia molliuit. Quae tot, & tam discordes linguas latii sermonis commercio ad colloquia contraxit: Italia contraxit. Quae omnium gentium patria: Italia. Quae omnia maria intra paucissimos dies pacauit: Italia pacauit. Cui demum (ne ego aut nunc uelle, aut unquam posse Italiam laudare uidear: qui non ut a me laudetur:

sed ne abs te ledatur, laborem) ipsum quoq; cœ-
 lum debet: ipsum quoq; cœlū debet Italiæ: Quæ
 quod Deorum cultu omnes exteræ nationes su-
 perauit: quodq; suis quāplurimis ciuib; in cœ-
 lum relatis, Cœlitum numerum adauxit: cœlum
 ipsum reddidit augustius, effecit uenerabilius.
 Anne uero sola Germania non debeat Italiæ? De-
 bet sane Italiæ Germania non parum: Itali enim
 illi orbis domitores in Germano solo antiquas
 Vrbes non ad uictoriæ libidinem eruerunt: sed
 nouas, & pulcherrimas, ad beneuolentiæ luculen-
 tissimum testimonium extruxerunt. Age uero
 (ne longinqua repetam) laboranti abhinc bien-
 nio periculosissimo Turcarum bello Germaniæ,
 nonne Italia recentiorum iniuriarum oblita, bel-
 licosissimas legiones suppetias misit: non ne fuit
 causa non minima: ut hostis supra fidem nu-
 merosissimus e Germania: eque omni Europa
 in tuam pedem Asiā turpiter retulerit: misit cer-
 te Italia Germaniæ suppetias: Hostis fugienti si-
 milis e Germania excessit. Errare Erasme, labi,
 decipi, hominis est aliquando non stulti: memo-
 ria uacillare, senis est interdum etiam doctissimi.
 Si qs uero amicissime, fidissimeq; erroris moni-
 tus, illum spreuerit: contumaciq; pertinaciā de-
 fenderit: Id est hominis (ut leuissime dicam) ni-
 hil de sua exultatione, cogitantis: nullumq; ue-
 ræ laudis gustū sentientis. Quid: an ne uero tot
 tuis ingenii dotibus te derogare non credas: si p-
 tinacius, peruicaciusq; in ea sententia persistas:
 cui a

cui, a pugnacissimo Italo erectæ in hostico Vr-
 bes, & arces reclamēt? A ræ ab hostibus ipsis ad
 Italorum Imperatorum ueneratiōem dedica-
 tæ, repugnent : omnium autorum scripta refra-
 gentur : omnium gentium ora contradicant : cui
 in solis terrarum ultimis adhuc extantes, Ipsūq;
 sua prope cœlum altitudine cōtingentes sub-
 structiones, suis fastigiis minitetur, cui deniq; ma-
 ria littoribus, portubus, isulis, scopulis, solito ue-
 hementius, impetuosisq; illisa, ad illusiōem ina-
 nissimi, impudentissimiq; mendacii, ut reboent,
 remugiant, restrepent, expectes. An cum naturæ,
 deiq; tantus erga homines amor extiterit? tanta
 etiam cura? ut ipsis aliquando mutis sermonem,
 sterilibus partum, piscibus responsum, terræ mu-
 gitum, aeri sanguineum, ac lapideum imbrem,
 cœlo ardorem, discessumq; tribuerit? quibus si-
 quid aduersi impenderet: monti quibus possent
 supplicationibus, expiationibusue præcauerent,
 siquid boni : id læti, gratiq; præsentirent: Eundem
 tu Deum? seu naturam, iisdem rebus, in re-
 haud dubie uera, deorumq; fauore, & numine fa-
 cta, testimoni loco, ad huius mendacii illusionē,
 assensum, signumue aliquod non tributurā spe-
 res? Quid speres? non metuas? non expauescas,
 Aderunt (mihi crede) hæc, pluraq; alia, aderunt,
 qua poterunt significatione, testes : non modo
 Italæ uirtutis in bello: sed seruata, propagataq;
 religionis in pace: Num ullum tam rarum pieta-
 tis exemplum extitisse unquam existimes, quod

H

Italus non sanctissime præstiterit? Numue ullū
bellorum genus in rerum natura excogitari pos-
set in quo Italus non uicerit? an ullam terrarum
partem, oramue? de qua Italus non triumphauit.
Nullus locus, nulla sedes, nulla ē regio: in qua
Italæ, Romanæq; fortitudinis, humanitatis, consi-
lii, animi, & pietatis, non sint aliqua adhuc im-
pressa uestigia. Mihi autem (cum de me cogi-
to) hæc simul omnia exhibere, illudere, insultare
que uidentur: q; in re tam aperta, tā clara, & qua
nulla, post homines natos, sit testator: tam lon-
ga usus fuerim oratione: quodq; te non neglectū
potius, quam tam ieiune, tam moderate, ne dicā
timide, refutatum reliquerim. Tuæ tamen tot iā
editæ lucubrationes, multiplexq; eruditio, tuæq;
istā, quæ paucis est concessa, tam multa scriben-
di facilitas, mouit: atq; adeo impulit: Te ut mo-
nerem, obsecrarem, ne diutius cū Italia simulta-
tes geras: sed cum illa in gratiā quam celerrime
redeas. A qua non latinas modo literas accepi-
sti, sed i qua (ut audio) ingnatæ latinitatis uiti-
um uitalisti: puræ gustum sensisti: succum suauio-
ris imbibisti: tantumq; ex his tibi famæ cōpara-
sti: ut paucissimos tibi hoc æuo opponere, pau-
ciores præponere possimus. Nec tamen est cur
Italorum spernas ingenia: spernas & eloquenti-
am: quod bellorum illa diuturna tempestas, nō
nihil ab institutorum studiorum cursu illos ab-
straxerit. Non enim pauci excellentis ingenii fe-
licitate, ad omnes procellarum impetus, ut sube-

andos, promptissimi, sic ad euitandos, solertissi-
 mi, ad superandos fortissimi, naui, & mercibus
 seruatis, e tanto ingeniorum naufragio, in eloquē-
 tia, uariarumque disciplinarum portum incolus
 mes enatarunt. Habet adhuc Italia, habet, tot
 præclarissimos philosophos: tot Iuris scientia
 consultissimos: tot diuinos Theologos: tot, &
 tam illustres medicos: tot subrilissimos Mathe-
 maticos: Et (ne metarum artium eximios, &
 cum ipsa uetustate certantes artifices dicam) tot
 in omni bonarum artium genere eminentissi-
 mos homines: Quot nomina, ut sane non om-
 nium noui: sic, si norim: uix enumerare etale
 am: & causa non postulat: ut enumerem: & his
 ipsis, si prætereantur, ut non ingratum futurum
 arbitror: quod nostra laude non indigent: suis sa-
 tis uirtutibus clari: sic tibi etiam iucundum: quod
 illos, qui neq; poetice, neq; eloquentiam profi-
 teantur: abs te non magni fieri tui asseuerent. Il-
 los uero, qui harum alteram, aut utramq; ample-
 xantur: ac eloquentiam cum sapientia coniun-
 gere adnituntur: qua obsecro animi, qua inge-
 nii, qua doctrinæ fiducia aspernaberis? quos tu
 quoq; si præ te contemnas: quod tam multa,
 quam tu nondum emiserint: nec forsan tam mul-
 ta legerint: quod tam diu, quam tu, nondum uixe-
 rint. Næ melius tuæ famæ: tuæ posteritati consu-
 les: si omni studio, omni cura contendas: ne hos
 tibi inimicos pares. Hi enim, ut primum Italum
 militem tam ignauum abs te habitum audient:

acriter tibi irascentur: acerbissimis te Iudiciis con-
sident: grauiissimis sententiis configent: & quo
quisq; poterit scriptorum genere, hostiliter lace-
rabunt: turpissimaq; mendacii nota deturpabūt:
cæterarumque prætereatuarum lucubrationum
fidem, autoritatemq; uel ipsa sola græce, latine,
actusce, in te scribentium uarietate: & copia, non
parum eleuabunt. Quo se gone hoc loco, (ut de
illis feci) omnino taceam: cum eorundem studio
rū ratio, & cum horum non paucis arcta etiā fa-
miliaritas: tum imprimis ea causa hortant: quod
cum quotidie noua, ac illustria ingenia in Italia
emergant: ac ideo illa Tibi tam procul absenti
minus nota esse non dubitem: neque tibi inuti-
le, neq; ingratum futurum ratus: si hos sine ullo
tamen orationis ornamento, nulla aut ætatis, aut
dignitatis, aut præstantiæ ratione habita, cursim
(ut quisq; occurret) enumerem. Quo non igno-
res, cum quibus tibi literarum Cæturionibus, Tri-
bunis, & Ducibus, contentio, certamenq; impen-
deat: nisi bellicam, quam Italis laudem præcipu-
is, libenter, ultro, & quam celerrime, integram, in-
corruptamq; restitueris. Caue per deos obsecro
Erasme ea causa intumescas, omnesq; eruditos
Italos præ te fœnum putes, quod pauci, aut for-
san nulli, tot uolumina, quot tu, ediderint. Nam
si Bernbus, si Lamprius, Lazarus, Niger, Bonfi-
nius, Pierius, Egnatius, Sebastianus Delius, Ma-
ioranus, Faustus, Recalcatus, Iul. Camillus, Pe-
tronius, Tho. Petrasæcta, Laur, Bartolinus: Mar-

cel, Ceruinus, Sandrius, Philip, Strozza, & Petr⁹
 filius: si Fundulius, Marlianus, Lactant, Ptolome-
 us, Io, Patūius, Crotus, Scæuola, Balamius, Lati-
 nus Iuuenalis, Lancellotus Politus, Gregorius
 Cortesius, Arfillus, Dardanus, Fracastori⁹, Mau-
 rus, Roscius, Seffa, Vitalis, Modestus, Frāchinus,
 Alex, Manzolus, Binus, Gaspar Contarenus,
 Paulus Torella, Barto, Simonetta, si Caserta, &
 Rota Neapolitani: si Ludouicus Fanen, Curtius
 Fregepanis, Iul, Alterius, Flaminii duo, Sebastia-
 nus Gualterius, Mariangelus, Franc, Crassus,
 Victorius Mediānē, Cælius Calcagninus, Ianus
 Calādra, Io, Chrysostomus, Cocceanus, Bellinus,
 Romulus, & Pompilius filius, Thebaldeus, Fab.
 Vigil, Petr, Mellinus, Molsa, Superātius, Coloti-
 us, Vbaldinus, Blofius, Aloyfius Priullus, si (ne &
 Illos ignores: qui iuris peritiam sermonis elegan-
 tia, & orationis ubertate exornarunt) Philippus
 Archintus, Gualterius Corbetta, Burla placenti-
 nus, Andreas Alciatus, Claudius Ptolomeus,
 Massa Gallefius, Rutilius, Albutius, & cum his
 duo Antistites, Paulus Capisucchus, & Io, Guidi-
 zonius, si præterea & hi Antistites, Sadoletus,
 Marius uolaterranus, Grana, Leander, Vida, Io,
 Maria Sipontinus, Petr, Crassus, Scribonius Ti-
 fernas, Iac, Ponzettus, Ninus Potentinus, Anto-
 nius Venantius, Alexander Campegius, Franc,
 Piccolominius, Si & Amplissima dignitatē Pri-
 cipes Cardi, Augustinus Triuultius, Alexander
 Cæsarinus, Hercules Gonzaga, Nicolaus Ro-

*Cardinalis collegio
 cooptatus fuit a Pau-
 lo pont maximo.*

*hic pont max renū-
 ciatus die vni feb-15*

Aulus, Ioannes Saluiatus, Hippolytus Medi-
ceus, si demum hi inquam, aliq; innumerabiles
Itali disertissimi, nondum singuli, quot tu, uolu-
mina ediderūt: qui scias, an ex his aliqui iam plu-
ra, quam tu, scripserint: ea tamen ne præcipiten-
tur, intra suos parietes coerçant: qui autem ex
his nondum prouectionis ætatis fines attigere;
sed uix medium suorum studiorum stadium emē-
si, assidue promouentur: longius procurrunt: ac
indies magis ad humanæ eruditionis, ac facun-
diæ metam uicinius appropinquant: si naturæ
beneficio, tuorum annorum numerum icolumes
impleuerint: nonne & ipsi tam multa quam tu,
poterunt lucubrate: poterunt profecto Erasme
aliqui tam multa: aliqui plura: (aliqui tua ues-
tia) etiam digniora. Nam licet illa diuturna, ac
pertinax bellorum rabies, quam pauloante exe-
crabamur: nostris admodum studiis obfuerit, ipsa
tamen pax, ut primum est restituta: alacriores no-
stris ingeniis animos ad illa intermissa repetenda
adiunxit: acrioresq; stimulos ad illa reparanda in-
fixit: neq; ætate prouectionibus modo: sed & ipis
etiam adolescentibus: quos non paucos in mul-
tis Italiæ urbibus, præcipue tamen Neapoli, Bos-
noniæ, Patauii, ac Venetiis, non paruum iam elo-
quentiæ specimen dedisse: nec paruam bonarum
artium adipiscendarum spem de se concitasse,
multorum literis, & sermone cognouimus. Ego
uero tibi affirmare possum Erasme: duos impri-
mis in nostra hac Vrbe summo loco natos, sum-

mo ingenio præditos esse adolescentes, q̄ tātis ad eloquentiam animis, & ad omnes, ueterum more, disciplinas capeſſendas ſunt agreſſi, tamq̄, tā breui, profecce, ut nihil, niſi egregium, ac planē Italicum, planēq̄ Romanum, ab his itra pauciſſimos annos expectemus. quos ambos, ut Teulum, Gallum, Colotium filium, Iul. Fabium, aliquotq̄ alios clariores tiro-^{Sancti}nes, in ueteranorum numerum non aſcripſiſſem, niſi Proſperum, Crucium Bononia omnis, præſente Clemente. VII. & Cæſare, cum magna ingenii, & eloquentiæ laude orātem uidiffet: niſi & Bernardinū Maſſcū ornate, copioſeq̄ ſcribentem, Patauium primum, mox patria ipſa Roma, cum armorum ferendorum libertatem paucis ante diebus a Paulo, III. ſibi ademptam grauiffime ferret, ſuorum ciuiū cauſam agentem, præreptaq̄ arma ui, ac orationis impetu prope extorquentem, non laude modo, ſed admiratione quoq̄ dignum iudicaſſent. Adde quod non importunum, ambitioſumue exiſtimaui, ſi hos ſua ſatis ſponte diſcendi ſtudio flagentes, ego quoq̄, quantum poſſem, inflamma rem: quo etiam noſtros alios adolescentes, & pueros, qui non pauci, iſdem nunc bonis artibus imbuuntur: his laudandis ad tam pulchræ laudis gloriā accenderem. Sed redeo Erasmæ ad literarii exercitus anteſignanos, & duces: in quorum non paucis litteræ interiores: ſumma uerborum grauitas, ornata ſententiarum concinnitas: uche mens orationis curſus: aſſidueq̄ id moliuntur, id

is nunc cardinalis eſt Zan-
cimer

isudant, id agunt: id affectant: ut locupletissimi,
grauissimiq; autores, non ieiuni, ac non semper fi
di interpretes euadant: utq; suæ lucubrationes
non intra famam post obitum sint: iaceāt, tabe
scant: sed ipsa cum omnium sæculorum diuturni
tate lætius germinet: speciosius floreat: uberi
us fecundificent. Nec ut suam religionem oratione
perstringāt, sed ut uita, & scriptis uenerabiliorem
efficiant. Ego certe tibi spondeo, & promitto: ho
rum aliquam multos (omnes, n. facultate dicen
di pari, & summa laude, eminere non possumus:
& contemnendos non arbitror: qui sequētes pri
ma, in secundis, tertiisue consistunt) longe plura
in pœnu habere, quam in platea: longe plura in
priuato, quam in publico: quod tu per te, per te
(inquam) intelliges: si quam erudita, quam orna
ta, quam uaria, non quam multa sint, quæ illorū
exeant scripta, accurate, & sine liuore metiaris:
quamuis (quod in bonam partem accipias ue
lim) exactissima iudicia, non quātum quisq; scri
bat, quantumue profit, sed quantum etiam dele
ctet: quantum afficiat: quāti deniq; sit, quod scri
bat: metiantur. Plurisq; faciant unum Pōtani de
stellis, unū Sincerī de partu uirginis libellum (ne
eos laudem, qui nunc sunt, quos posterī ueterib;
opponent) quam ingentiā quorundam uolumi
na: quæ licet passim legantur: ab illis tantum pro
bantur: qui numero capti, pondus non sentiunt:
Non ignoramus, Erasme palmariū esse aliis an
tecellere, At nescio an non sit præstantius: nō sit
pulchrius:

pulchrius: non sit humanius: superior cum sis;
 parem te gerere: neq; alios omnes præ te cœnisa-
 cere. Sed putare, uel si eximius sis, posse in aliqui-
 bus aliquando ab inferiori, uel superari, uel saltē
 non iniuste reprehendi. Ego, quantū ad me per-
 tinet, quamuis, ut ætate, sic rebus omnibus, longe
 me tibi inferiorem, non fatear modo, sed etiā pro-
 fitear: meam tamen tua, hac in re, tanto superio-
 rem sententiam, quanto tuam orationē mea ube-
 riorem esse cognosco, contendo, asseuero: neq; ē
 cur aut tu illam tibi fortuitu (ut solet) excidisse si-
 miles: aut ego te orationis inopia lapsum opi-
 net. Cum tu illam diu meditatam, cogitatam, &
 toties, tamq; diuersis in locis editam, ut uerā, sim-
 caram, optimāq; tot ānos custodiueris: Et ego
 tuam in dicendo facultatem non ignorem. Neq;
 error est tam nouus, tamq; paruus, ut tolerari: ne-
 que eiusmodi: ut in librariorum culpam ullo mo-
 do reici possit. Quamobrem collige te Erasme
 tandem aliquando: tuumq; istum Italorum con-
 temptum (ne odium dicā) deponere. Quos si præ
 te non satis eruditos iudicas: aut id prudēter dis-
 simula: aut saltē ne usum quoq; fortiter, perti-
 naciterq; tractandorum bellorum Italis adime.
 An uero pro nihilo tu putes hoc efferri? Et ad au-
 res, & ad oculos tam literas, quam acies, & castra
 sequentium peruenire: tibi nō modo e ueteribus,
 recentioribusq; latinis scriptoribus neminem in
 tuo Ciceroniano plane probatum: nisi & in tuis
 adagiis integræ nationi eam gloriam, eam uirtutē

tem adimeres, qua omnibus illa gentibus, omni-
um gentium testimonio antecelleret: Quaq; oēs,
quæ olim notæ erant, nationes, aut suo impeto
subdiderit, aut sæpe prælio superauerit, tæq; in tæ
is dialogis, ita amarioribus scommatis liberius i
dulgere: ut ne illi quidem, in qua natus, & quam
pie, docteq; profiteris, religiõ parcas. Quod ego
nunc, non tam libere tecum loqui audere: ne aut
nostra admonitio acerbitem, aut reprehensio
contumeliam pareret: nisi hac procacior licen-
tia, & ipsos quoq; lutheranos in te irritaueris: qui
edito nup in te libello, te ut ipiũ, ac tuæ religionis
illusorem incessuere, q; diuum tibi Paulum (bo-
ne Iesu) fanaticum, diuum Ioannem, multos cre-
pare mundos uisum, quodq; alia quædam tam
dictu, cogitatuq; turpia, ut ea pius, ac uerecũdus
inimicus tibi exprobrare erubuisset, tu cogitare,
nedum literis prodere, nõ exhorrueris. Quæ ego
ut uana esse uelim: sic etiam existimem. Expedit
tibi profecto Erasme, expedit, ut hanc dectos ob-
trectandi consuetudinem, hanc cauillorum etiã
in diuos acrimoniam tibi detrahas: Nam si detra-
has, qui tibi merito possit obtrectare, non facile
relinquetur, Vnde obsecro: unde uni tibi id acci-
disse reare: q; tot uiri nobilitate, diuitiis, pruden-
tia, literis insignes, te non epistolis solum, sed edi-
tis etiã uoluminibus in te sunt inuecti. Quid
tu Genesium Sepuluidam Hispanum: qui philo-
sophiam, ac Theologiam græcis, latinisq; literis
nauiter persecutus, utramq; & orationis ubery

tate, & uitæ grauitate decorauit : ad scribendum
 contra te traxisse cogites : nisi officium : nisi pieta-
 tem : nisi ut Alberti Pii principis Carpensis , uiri
 omnium doctissimorum, sapientissimorumq; ius-
 dicio, doctissimi, ac sapientissimi, patroni de se
 optime meriti manes, quos tu tam fœdis conui-
 ciis maculasti, tam iniustis maledictorum notis
 inuulsi, purgatos, sanctosq; posteris proderet ?
 Vnde tot in te quorundam iurgia manasse suspi-
 ceris : nisi q; hi te in te, & i tuis amâdis, nimium : ni-
 mium in alienis carpendis deprahenderunt. Au-
 dita uero hac tua in Italos contumelia, quos con-
 tra te cuiuscunq; nationis eruditissimos homines
 concitatum iri, non dubites : non metuas ? Certe
 illos quoq; in te armabis, qui prius, quam hanc
 rem nouissent, tui, tuæq; eruditionis erant studio-
 sissimi, nedum, qui tibi antea erant insensissimi,
 quiq; passim in circulis, & bibliothecis petulanter
 effutiant, arroganter obloquuntur, te multa qui-
 dem nosse, sed (ut de Margite est traditum) male
 omnia nosse, ac non sine cachinno blaterant : qui-
 bus (malum,) Batauus hic Momus agitur intem-
 peris : cui non satis insolens, ignominiosum, su-
 perbum, barbarumq; uisum, quod i hoc ipso suo
 adagiorum uolumine toties aucto, toties emen-
 dato, toties edito, bellicam Italiæ laudem adi-
 mere tentauerit, Quodque quoddam ueluti bel-
 li classicum, quo efferas, barbarasque natio-
 nes, ad Italiæ uastationem excitaret, cecine-
 rit : nisi & in suo Ciceroniano cunctis aucto-

ribus, e quacunq; gente latine scribentibus Ro-
mani sermonis candorem, ac latine eloquen-
tiae gloriam, quasi unus ipse sit extra omnem in-
genii aleam, arrogantissime praeripere conatus
fuiſſet. Cum ipſe nunquam tam emendate,
tā accurate, tā ſæpe e tot ſuis quicquā monumē-
tis ediderit: quod id unus aliquis ſine multis pu-
dendis maculis offēderit, ſed uti hos nebulones.
Qui ex aliena calumnia laudem, ceu fuci ex alie-
no labore cibū quæritāt, neglectos relinquamus.
Quid tu Paulum Iouium? qui mihi exciderat, q̄s
enim oēs (ut modo dicebam) doctiſſimos Ita-
los meminerit? Quis nouerit? quis enumeraue-
rit? quid? nonne tibi inſenſum, inſeſtumq; futu-
rū cenſeas? qui, quod hitorias Liuiana ſcribit fa-
cundia, quo ſcribat & fide, altero ab hinc āno, le-
giones Italas Hippolyto Mediceo Cardinale le-
gato, Martio, & Camillo Colūniis, & Petro Ma-
ria ſācti Secundi Comite, tribunis, adoleſcētibus
his quidem omnibus, ſed quorum tu facta, non
ætatis, ſed immortalitatis iudices: in Germaniā,
eo eſt conſilio ſecutus: ut quæ in tam inaudito,
tam formidoloſo bello gererentur, accuratiſſime
acciperet: oculatiſſime ſpectaret: fidiffime intex-
ret. Is igitur & teſtimonii grauitate, & orationis
ubertate, ſi in iſto propoſito peruicacius perſite-
ris, neq; ulla ratione ab iſta mente, ſententiaque
deſtiteris: non te acriter refutabit: non acerbe re-
darguet: non inſenſe exagitabit: non & audaciæ
plurimum ad maledicendum tuis maleuolis ad-

iunget: cuius testimonium, si ut Itali, in causa Ita-
 liae suspectum reicias: aderunt, aderunt sponte
 Erasme testes, aderunt ultro diuinæ illæ, & omni-
 bus seculis, omnium monumentis; & laudibus ce-
 lebrandæ, Hispanorum cohortes, quæ tam ani-
 mose, tam fortiter, tam constanter, tam feliciter
 teterrimam illam Turcarum tempestatem e Via-
 næ moenibus reiecerunt: immantissimiq; tyranni
 iugum Germaniæ, ac cuncto christiano nomini
 metum depulerunt. Neq; enim inuidiam, aut ani-
 morum angustiam in tam rara, tam singulari, tam
 diuina uirtute extimescimus. Omnibus nationi-
 bus apertus est cursus ad gloriam: Quæ autem
 illam, quam affectarunt laudem, sunt affectæ:
 non detrahunt alienæ. Has igitur (haud dubie
 scio) concordi testimonio confirmaturas, Quam
 multam legiones Italiæ, ut primum in Germani-
 am in medio belli ardore peruenere: sibi obsessis
 animi addiderit. Quam multum Turcis omnia
 late ferro, flammaq; ualentibus, terroris iniece-
 rint: quam multum Germanis principibus, (quos
 amplitudinis gratia nomino,) auxilii, & præsidii
 attulerint. Quamq; illis contra Germanis mili-
 tibus, pudoris insperferint: qui in Italia domesti-
 cis, externisq; bellis conquassata, alacrius contra
 templa, & aras pugnare uisi sunt: quam in sua
 Germania, tota præsertim conspirante, socio Hi-
 spano, auxiliari Italo, pro coniugibus, pro libe-
 ris, pro libertate, aris, & focis, pugnauerint. Quo
 uel solo tam magno, tam prompto, tam oportu

no, tam salutari Italorum auxilio, uestrorum præsertim tam recenti in nos tot, & tam nefandarū iniuriarum memoria, non tu modo, sed omnis Germania, licet bellicosissima, Italiam celebrare, in oculis ferre, in ore, & animo, semper habere: in cœlum laudibus tollere: omnibusq; aliis populis, nationibus, gentibus præponere. Quas aut Italus præliis uicerit: aut bellis domuerit: Italumq; bellicosissimum, sapientissimum, robustissimū, & sentire, & prædicare, & ad tuæ, quæ iam literis est consignata, sententiæ improbationem, stabilemque refutationem, nisi eam ex animo prorsus tuo, e que omnibus libris deleri, abradique curaueris: sui iudicii testimonium, sempiternæ literarum memoriæ tradere: ac in columna id ænea, publico decreto incidi, ac perscribi curare deberet. A quo uos debiti testimonii monumento, una forsitan res auertere posset, quod nostrarum legionū in Germaniam accessus, ut Germaniæ maxime fuit salutaris: sic earundem in Italiam reditus Germaniæ fuit non parum incommodus: Quæ nos non modo maxime improbauimus: sed doluimus grauissime: tulimusq; molestissime: in uestris enim damnis, nostrorum damnorum dolorem renouauimus: præteritorumq; malorum uulnera refricuimus. Non tamen est cur magis nostros oderitis: quam uestros: omnesq; nostrorum temporum milites, Qui aduersus disciplinam militarem sunt corruptissimi, sunt contumacissimi, quicq; non tam ad stipendia, ad donatiuum,

ad laudem, quam ad raptus, ad latrocinia (de
greganis loquor) ad sacrilegia, militiam sequun-
tur, Quod tamen Erasme in his Italis si non mi-
nus ignoscas: minus porro mireris: quod subita
consternatione, sine ullo futurae decimationis ti-
more, sine ducibus, per licentiam, e tanto bello,
tam longinquo, in quo nullas Vrbes diripuisset,
nullam prædam abegissent, in summa commea-
tus inopia, præterito stipendio iam deuorato, fu-
turo denegato, ad pacem, quæ illi hominu mgene-
ri est inimicissima, redire, positisq; armis inglorii
degere cogentur, Et si desertos duces, contem-
ptamq; militiæ disciplinam in his iure exagites:
non est porro cur illos imbelles iudices: qui indo-
mitam alioqui Germaniam, quam longa est, im-
pacater emensi, nullo fuorum desiderato, in Itali-
am sese fortissime receperunt. Cancelli Erasme,
quibus in ipso me initio uolens circumscripsi:
iam nō monere modo, sed etiam cogere uiden-
tur: ut ueterum Italarum clarissimis, terra, mari,
miraculis uerius, quam facinoribus intactis, in
nostris quoque bellis recensendis finem faciam,
ex quibus tamen uix tantum (ut uidisti) hausi,
quantum ad nudum, ac euidentem Italarum forti-
tudinis testimonium confirmandum, satis ef-
se putauī. An sit dubium? situe incertum? si
eas tantum res attigi, eas tantum testes ad-
duxi, quas neque scriptas legimus, neque an-
te nos natos gestas audiuius: sed, aut cum ge-
rerentur, geri accepimus: aut gerendis interfui

mus: nec in aliquo munito (ut aliquando usu uenit) loco, arceue in aliqua, in quam nulla uis hostium peruaderet, tuti aliorum calamitates, & erumnas humaniter ingemuimus: sed in illa tot mensium Urbis Romæ tenebrosissima nocte capti, capto principe, capto Senatu, ciuibus partim captis, partim pro patriæ moenibus obruncatis, in miserabili mulierum, puerorum, ac sacrarum uirginum eiulatu: eiulatu & matrum suos infantes prædorum manibus eripere conantium, in inmanissimo omnis ordinis uirorum, & ad eum diem male seruatorum senum cruciatu, bonis, fortunisque direptis, domibus, aut complanatis, aut disturbatis, fanis spoliatis, uix ægre tandem pretio, precibus mendicato redempti, non nostras solum, sed publicas quoque Italiæ ruinas altissimo dolore cõsternati defleuimus: diu, multumque mirati, tot, & tam uariis laboribus, & tam atrocibus periculis, tam tenue corpus, tot, & tam grauibus animorum molestiis, tam tenuem spiritum non succubuisset: & adhuc mirari non desinemus: nisi illud nobis saluti iam fuisse animaduertissemus, quod exitio esse debuerat, Nam calamitatum multitudine, erumnarumque grauitate, quibus omnibus horis obruebamur, sensum funditus doloris amiseramus: Quem enim Italum tam ferreo pectore hanc unam rem reputantem (si una tantum contigisset) non consternasset: quod licet saepe uicerimus: nunquam tamen ita uicerimus, ut non sumus uicti fuerimus, nunquam contra

contra uicti, quin uicerimus: uicisseq; & doluerit,
 & puduerit simul: Ecquos e tanto illo, e tot natio
 nibus conglutinato exercitu, alios tu putes? quā
 Italos, primos Urbem Romam armis hostiliter
 ingressos? possem illos tibi duces nominare, sed
 ne nominem, illorum magis pudor suadet, quam
 meus, ne noceant, timor deterret. At quoniam nō
 dum ille immensus resedit dolor: nondum præ
 teritarum miseriarum recordatio tristis, & acer
 ba esse desiit: & illæ tanquam præsentis, & adhuc
 urgentes, inuitis sæpe oculis occurrunt: auersanti
 bus animis obuerfantur: trepidantibus cogitatio
 nibus repræsentantur, tuus ille Myconius Cal
 uis Erasmus: & (nescio quo fato) alius item Calu⁹,
 non itidem Myconius, sed (quod pudet) Italus,
 effecerunt: ut quæ grauissima, nefandissimaq;
 mala obiuerimus: grauiora, nefandioraq; uidean
 tur. Quando ea, ut tu Caluo illo Myconio inter
 pretâdo, nostror; nos ignauia, uor; uirtute per
 pessos, callide hostiliterq; posteris insinuare, per
 suadereq; cogitasti: sic Caluus hic, iam nō ampli
 us Italus, sed Germanus, ac plane tuus, tuæ cau
 sæ occulte subscribens, non modo suam, & publi
 cam impie, nefarieq; sed tuam quoq; (cum mini
 me uoluisset) stultissime prodidit: una enim ope
 ra, & tuam manum male est imitatus: & literas
 quas abs te ad me dari finxit: uanas, barbaras, ac
 sibi repugnantes dedit: quibus homo callidus cū
 callidis quibusdam amicis mihi si posset: persua
 deret: ne defensionem hanc iam emissam, emit

terem: neue ignauia uulnera, quæ tu Germanus
Italii iniuste infixisti: ego Italus, nullo presertim
maledicentia uulnere in te relato, pie, pacateq;
sanarem. Quæ licet potestatum dissimilitudine,
Rerump. uarietate, bellorum studio, Imperandi
cupiditate, ui siderum Italorum pectoribus insi-
ta, contigisse dixerimus: existimandum tamẽ ma-
gis: ea fatali quadã necessitate, quæ improuidas
nostras mentes occupauerit, euenisse. Vt miran-
dum non sit, Italorum consilia, fatorum ui fuisse
superata. Sed uide Erasme, quam nos tibi, quam
tu nobis, simus amiciores, quamq; nos tecũ aga-
mus mitius, tibiq; humanius ignoscamus, qui cũ
in hoc, qui latissimus sese nobis aperit, campo,
omneis orationis sinus uel mediocribus eloquen-
tia uiribus explicare, Iudiciũq; animos, (si apud
alios, quam apud te, iudices, hanc causam agere
uoluissimus:) in tuæ sententiæ iudiciũ, ac in tuæ
famæ perniciem inflammare potuissimus: si e
Veterum quoq; Italorum innumerabilibus, incre-
dibilibusq; uictoriis, e que toto orbe relatis tri-
umphis, erectisq;, in extremis utriusq; oceani lit-
toribus, trophæis, exempla aggerere uoluissim⁹.
Causæ tñ nostræ fiducia freti, freti etiam te rex
a nostri æui milite, ac duce, gestarum, euidentib⁹,
uiuis, & adhuc spirantibus exemplis permotum,
pristinam sententiam mutaturum: e que omnib⁹
illam libris, ut uanam, ut inanem erasurum, seu,
ut eradatur, quam celerrime curaturum. Nos nu-
da, & sola ueterum Italorum fama, populiq; Ro-

mani existimatione, priscorum partes satis defen-
 fas, notam hanc satis abolitam, pristinum decus,
 satis conseruatum putauimus. Ea. n. omniū mor-
 talium animis Erasme, præterquam (nisi iam sit
 immutatus) tuo: priscorum Italorum bellicæ for-
 titudinis opinio est impressa, ea inhæret: inhæres
 bitq; perpetuo dignitas: ea maiestas: ea deniq; e
 uariis, ac plane omnibus Italorum uirtutibus, fa-
 mæ, honorisq; aura spirat assidue, hominesq; il-
 las inuestigare, scire, imitariq; insudantes, sic iucū-
 de afflat, sic recreat suauiter, ut nullorum testium
 fide, nullorum argumentorum acumine, nullorū
 exemplorum autoritate, nulla animorum permo-
 tione, nullo denique (nisi ad pompæ id fieret
 ostentationem: aut ad officii perfunctionem) illu-
 strum rhetorum patrocínio, eloquioue indigeat.
 Adde, quod si in admirationem præcocius uirtu-
 tis Adolescentibus extraordinaria imperia com-
 missa: Si Virginibus, statuas erectas: si militari-
 bus uiris, ad corporis ornamentum, armillas, phale-
 ras, torques, aureos anulos concessos: si, ad præ-
 mium laborum hortos, uillas, prædia, agros di-
 stributos: si ad Clementiæ, liberalitatisq; exercita-
 tionem, uectigalia remissa, immunitates datas,
 captos Reges, liberatos, Deuicta regna, restitu-
 ta: si ouationes, Deuotiones, trophæa, triumphos,
 si triumphorum ornamenta, si deniq; Urbem Ro-
 mam suas innumcrabiles, incredibilesq; uictori-
 as, quæ uix cælo ipso caperentur, nō capientem,
 hoc uno in loco recensere aggressus fuisset: non

minor mihi magnitudo excreuisset : nec minori
me difficultate circumuentum sensissem : quam
si cuiusdam alius mundi res omnes , unum in
quendam cumulum , uno tempore , una opera ,
conuicere tentassem.

A B C D E F G H I k

Omnes sunt duerni.

Impressum Romæ apud Antoniũ Bladum de
Atula, Anno Domini, M, D. XXXV.

39

Antonius Bladus Platina Chalcographus
Ad Lectorem,

Arma Italis aufert calamo Germanus Erasmus,
Arma Italis reddit Cursius eloquio :
Seruarint armis alii sua mœnia: dum sit
Arma magis genti reddere adempta suæ .

Lector Hos Impressoris errores cursim animad
uerti. In reliquis ignosce occupato :

In B litera fo. i.

Beniuolum: beneuolum legas
fo. iiii. Tanq; lege tamq;
In C fol. i.

Scytam: Scytham, ibidem:
ne tam immenso: ne in tam:
In D fol. i.

Enygma: a nigma

In F fol. i. dictio nauasse omissa est:

Magnam se operam in ea: magnam se operam
nauasse in ea,

In H fol. i. monti, emenda moniti:

Hos præterea duces, qui erant in margine, quia
impressor omisit, hic notandos duxi.

In Vrsina familia Io. Corradum: & Camillum
Pardum

In Ballionia: Carolum, & Braccium :

In Marefcotta, Sfortiam Habemus,

Vale,

97037

BIBLIOTECA
UNIVERSITARIA
F